

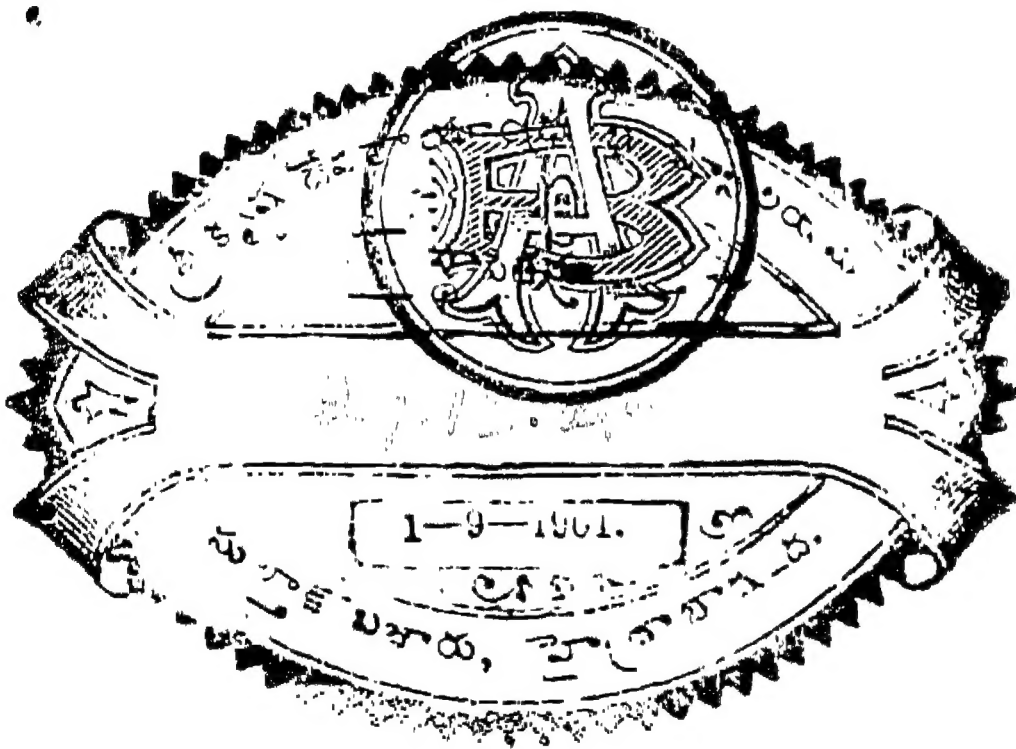
శారదాపద్య వాచక ములు

(ఏ డ వ వా చ క ము.)

గ్రంథకర్త:

తేకుమల్ల రాజగోపాలరావు.

560

[రెం డ వ కూర్పు.]

1930

All Rights Reserved.

Price 8 As.]

[పెం 8 అక్షరాలు.]

చెన్నపురి : ఆర్యభారతీ ప్రెస్సు
ముద్రితము:—1930.

కృతి సమర్పణము.

ఓమ్

పట్టిన పట్టువిడువక సాధించు దిట్టయై బ్రహ్మసృష్టికి

బ్రతిస్పృష్టిగావించిన కొళికమునీంద్రుని వంగడ

మునఁబుట్టి శ్రీరామచంద్రమూర్తిని

అయోధ్య కొసఁగిన తల్లికి

కళలఁబోషించుచు భాగ్యమును హెచ్చించుచు విజ్ఞాన-

మును వెదఁజల్లుచు నఖండప్రభతో భరత

వర్షమునంతను నేక చ్ఛత్రముగా

నేలిన తల్లికి

ఆసియ్యా ఐరోపా మున్నగు పంచమహాభూఖండములను

జ్ఞానభిక్షునొసఁగి యుద్ధరించిన సిద్ధనాగార్జున

దిజ్ఞాగాది విశ్వాదర్శకులఁగన్న తల్లికి

మాతల్లికి

ఆంధ్ర భాషామతల్లికి

నేటి తనబిడ్డలయభ్యుదయమునకై యీశారదావాచకములను

వినయముతో, భక్తితో

సమర్పించు కొనుచున్నాను.

శ్రీ శ్రీ శ్రీ

తేకుమల్ల రాజగోపాలరావు.

విషయ సూచిక.

విషయము.	పుట.
1. భారతవర్ష విశేషములు ...	1
2. ఆంధ్రులు ...	3
3. మనభాష ...	4
4. పరమేశ్వరుఁ డాంధ్రదేశమున స్థిరనివాస మేర్పఱచుకొనుట ...	5
5. సప్తర్షులు గోదావరిని దక్షవాటికకుఁ గొని తెచ్చుట ...	10
6. విఖ్యాతాంధ్రనగరములు ...	14
7. విద్యానగరనిర్మాణము ...	20
8. వ్యాసాదులు ఆశ సమునుండి యాంధ్రమండల మును గనుంగొనుట ...	24
9. అగస్త్యుని యాంధ్రదేశయాత్ర ...	26
10. ఆంధ్రులు : శ్రేంచివారు ...	32
11. కృష్ణరాయల దిగ్విజయము ...	45
12. ఆంధ్రమూషకము ...	59
13. విజయవిలాసము కృతనిచ్చుట ...	„
14. కృష్ణరాయల పట్టాభిషేకము ...	63
15. సూరకవి : గంగాభవాని ...	66
16. మహాకవింద్రులు ...	67
17. మహాపురుషులు ...	72

శ్లో. నిరీశ్వరాః పరే దేశాః
 ఆంధ్రస్త్వేకోఽస్తి నేశ్వరః,
 యత్రాఽస్తి భగవాన్విష్ణు
 రాంధ్రనాయక సంజ్ఞయా.

ప్రాచీనము.

భారత వర్ణవిశేషములు.

భిష్మపర్వము—౧-వ ఆశ్వాసము.

వారి నన నేల తొల్లియు శ్ర వసుధక్తై య

చేకనృపతులు పోరాడి శ్ర రిట్లు నేల

వాలి కాదె భగీరథశ్రరఘ్నయయాతి

కహుషముఖులు విశ్రుతోశన్నతులు గనిరి.

1

భారతవర్షమందలి యుదార విభూతి విలాసంబున కాస

పడి యెట్టివారును నీసునంబెనంగ కుండుదురె. దీనివిస్తారంబు

ఎను వివరించెద.

2

మలయ మనఁగ శుక్తి శ్ర మంతంబు నా వింధ్య

మనఁగఁ బారియాత్ర శ్ర మన మహేంద్ర

మనఁగ ఋక్షవంత శ్ర మన సహ్యా మన నిందుఁ

గులనగంబు లేడు శ్ర వొలుచు నధిప.

3

ఎనియందు వివిధమణిగణంబులు సమకూర్పవచ్చు ననిన

ఖని పిశేషంబులు సెప్ప నేల? మఱియు నుపమహీధరంబు

లనేకంబులు గలిగియుండు వానియందు.

4

ఇనుమును రాగియుఁ దగరం

బును వెండియుఁ బసిండియుం బ్రభూతము లై పే

చ్చిన సిరిఁ జేయుఁగ నొప్పెడు

ఖను లెడనెడఁ బెక్కు గలవు శ్ర కౌరవనాథా!

5

క. వెండియు ధనార్జనంబును

గొండలవలనను ఘటించు శ కొననగు నేర్పు

దండితనంబును బాడియు

నొండొంటికి మిగులఁ గలిగితయున్న ట్లయినన్.

6

వ. గంగయుఁ దుంగభద్రయు వేత్రవతియు వేగవతియుఁ గృష్ణ
వేణియుఁ బెన్నయు యమునయుఁ దమసయు శ కావతియుఁ
గావేరియు గోదావరియు నర్మదయు బాహుదయు సరయు
పును శతద్రువును విత్తస్తయు విపాశయుఁ దామ్రపర్ణియు
నను మహానదులు మఱియు ననేకసరిద్విశేషంబులునుంగలి
వీనివలన నానాముఖంబుల ధనధాన్యాది సంపదాగమ
బులు సొంపు విగిలి యుండు.

క. ఎడనెడఁ బఱ పై యొప్పెడి

యడవు లనేకములు వానిశయం దర్థము సే

రెడివెఱవులు పెక్కులు చొ

ప్పడియుండు నయంబుతోడి శ బలిమి గలిగినన్.

వ. ఆంధ్రసింధు చోళాద్యనేక జనపదంబు లీ భారతవర్షంబున
సమస్త వస్తు సంపత్సంపాదనంబు లయిన గుణవిశేష
బుల వెలసి పురుషార్థంబులకు ధర్మార్థకామములకుం గా
ణంబు లై కమనీయంబు లగు చుండు.

క. వినికిఁ గలిగి రక్షించుచు

ననువున దయతోడి పాడి శ నాయతులెల్లం

గొనుచుఁ దగ నేలి పొగ డొం

దిన రాజున కుర్చి కామధేనువు కాదే ?

1

ఆంధ్రులు.

యయాతికొడు కనువునకు సఖానరుండుఁ జక్షువుఁ బరో
క్షుండు ననువారు మువ్వరు పుట్టిరి. అందు సఖానరునకుఁ గాల
నాథుండుఁ గాలనాథునకు స్వంజయుండు స్వంజయునకుఁ బురం
జయుండుఁ బురంజయునకు జనమేజయుండు జనమేజయునకు
మహాశాలుండు మహాశాలునకు మహామనసుండు మహామనసు
నకు నుశీనరుండుఁ దితిక్షువు నన నిరువురు జన్మించిరి. అందుఁ
దితిక్షునకు రుశద్రధుండు, రుశద్రధునకు హేముండు, హేము
నకు సుతపుండు సుతపునకు బలియుఁ బుట్టిరి. ఆబలివలన నంగ
వంగకళింగ సింహపుండ్రాంధ్రులను పేల్లుగలవా రార్వరు కుమా
రులుపుట్టిరి. వారలు తూర్పుదేశంబులకు రాజులయి యా
దేశంబులకుఁ దమతమ నామధేయంబు లిడి యేలిరి.

—భాగవతము : నవమస్కంధము.

మ న భాష.

—

ఆ. తెలుఁ గ దేల యన్న శ దేశంబు తెలుఁ గేను
దెలుఁగువల్లభుండఁ శ దెలుఁ గొకండ
యెల్లవృపులు గొలువ శ నెఱుంగవే బా సాడి
దేశభాషలందుఁ శ దెలుగు లెస్స.

—కృష్ణదేవరాయలు

ఆ. జనని సంస్కృతంబు శ సకలభాషలకును
దేశభాషలందుఁ శ దెలుఁగు లెస్స
జగతిఁ దల్లికంటె శ సాభాగ్యసంపద
మెచ్చుటాఁడుబిడ్డ శ మేలు గాదె?

—క్రీడాభిరామము.

ఉ. అచ్చ తెలుంగు పదై మొకశత్రునను గబ్బములోన నుడిగె
హెచ్చని యాడుచుందురది యెన్న చుఁబెద్దలు! ప్పొత్తమెల్ల ని
ట్లచ్చ తెలుంగునన్నొడువనందుల చందమెఱుంగువారుని
మెచ్చరొయబ్బరంబనరో? మేలనరోకొనియాడరో కడున్.

—పొన్నికంటి తెలగన్న, యయాతిచరితము.

క. మును మార్గకవిత లోకం

బున వెలయఁగ దేశికవిశఁ శ బుట్టించి తెనుం

గు నిలిపి రంధ్రవిషయం

బునఁ జనఁ జాళుక్యరాజు శ మొదలుగఁ బలువుర్.

—నన్నె చోడుఁడు, కుమారసంభవము.

ద్వి. అరూఢగద్య పశద్వాది ప్రబంధ
పూరిత సంస్కృత శ్ భూయిష్ఠరచన
మానుగా సర్వసామాన్యంబు గామి
జానుఁ దెనుఁగు విశేషము ప్రసన్నతకు.

—పండితా రాధ్యచరిత్రము.

ఉరుతర గద్య పశద్వోక్తుల కంటె
సరసమై పరగును శ్ జానుఁ దెనుఁగు.

—బసవపురాణము.

పరమేశ్వరుఁ డాంధ్రదేశమున స్థిరనివాస
మేర్పఱచుకొనుట.

వ. సూర్యుండును నీశ్వరుని శారీరినాయకులను బరిజనంబుల
నెల్లరను నాశ్రయించి వారి యనుగ్రహప్రసాదంబులు వడసి
పరమేశ్వరుం దరిసి. 1

తే. బ్రహ్మవిష్ణుమహేంద్రాది శ్ పరివృథునకు
నద్రరాజన్యకన్యాస మశన్వితునకు
బ్రమధగణభూత భేతాశశ్ పరివృతునకు
హరున కినుఁడు నమస్కార శ్ మాచరించె 2

ప్ర. ఇట్లు ప్రణామానంతరంబున భాస్వంతుండు శారీకాంతునకు
నిజాగమప్రయోజనం బెఱింగించి యాంధ్రదేశంబున కా
హ్వనించుటయు. 3

ఆ. ఇనునితోడిచెలిమి శ నిభరాజవదనుండు

విన్నపంబుచేసె శ విశ్వపతికి

నమృతమథనవేశ శ నావిర్భవుండై స

భుజగహారుఁ జూడఁ శ బోద మనుచు.

4

సీ. విఘ్నాధినాథుండు శ విన్నవించిన మీఁదఁ

బర్వతాత్మజ విన్నపంబు చేసెః

బర్వతాత్మజ విన్నపం బొనరించిన

వెనుకఁ గ్రొంచఘ్నుండు శ విన్నవించె

గ్రొంచఘ్నుఁ డిట్లవిన్నవించిన యత్తటి

మఱి విన్నవించెను శ మాతృగణము

బ్రహ్మాదిమాతృవర్గము విన్నవించిన

వెంబడి భూతముల్ శ విన్నవించె

తే. నిందుధరునకుఁ గైలాసమందిరునకు

నభవ! విచ్చేయు రవికిఁ బ్రేయంబు గాఁగ

నమృతవారాశి నుదయించి శ యంధభూమి

దక్షపురి నున్నయాదివ్యతనువుఁజూడ.

5

వ. అని యిట్లు విన్నవించిన విఘ్నేశ్వరుని మీఁదియనుగ్రహం

బునను భవానిమీఁదికూర్మినిఁ గుమారునిమీఁది ప్రేమా

నుబంధంబునను బ్రాహ్మ్యది మాతృగణంబులమీఁదిప్రీతినిఁ

భూతంబులమీఁది యాదరాతిశయంబునను భాస్వంతుని

మీఁదిసంతోషంబునను మధ్యమలోక గమనోద్యక్తుం డై

హరివిరించులం జూచి మహాదేవుం డిట్లనియె.

6

మ. కలవారందఱు దక్షవాటిగమనోత్కంఠాసము త్సహదా

హల్మలైనారు సహస్రభానుఁడునునభ్యర్థించుచున్నాఁడుమఁ

గళదివ్యామృతలింగ దర్శనమునుం ర గర్తవ్య మంధ్రక్షమా
స్థలికింబోదమె యూసుపోకకు వినోరదంబుల్ పరీక్షింపంగన్.

తే. పాయ కొకచోటఁ జనికిలఁ ర బడంగ నుండ

నైనఫల మేమి యటువినోరదార్థ మిరిగి

శుంచరింతముగాక యా ర జలజహితుని

ధర్మ మార్జిత్యమును బొంద ర దక్షపురిని.

8

ప. అని యానతిచ్చి యాక్షణంబ.

9

క. చాటింపఁ బంచే జందకి

రీటుఁడు కైలాసనగపురరీపీఘల ఘం

టాటంశృతితో దక్షుని

వాటికిఁ బయనంబు బ్రమధరవరులకు ననుచున్.

10

ప. అప్పుడు భవాని భవుసన్నిధిఁ జేతులు మొగిచి యిట్లని
విన్నవించె.

11

తే. పుట్టిసిలు గాన నాకు నెరఘ్పడును ప్రేమ

దక్షవాటికమీఁద నెంతయు ఘనంబు

సన్నిధానంబు సేయు మోరచంద్రమాళి !

యమ్మహాపురి భీమలింగమ్ము మీఁద.

12

తే. ఉత్తరంబునఁ గాశీపుర్రోత్తమంబు

మోక్షుత్ముకి నెబ్బంగి రమూల మయ్యె

దక్షిణంబున నాభంగి ర దక్షవాటి

మూల మ్మాంగాపుతను భోగరమోక్షములకు.

13

తే. కుంటికుదుపు లశక్తులు ర కుష్ఠరోగు

లఁగులును వృద్ధులును బాలు ర రాదిగాఁగఁ

గాళి కరుగంగ లేవివికారు తెల్ల

మోక్షమును బొందుదురుగాక ! దక్షవాటి.

14

మ. కలిదోషంబుననిష్ఠురాత్మకులునుఁ గామాంధులుం బాపక
ర్ములు నజ్ఞానదవాగ్నిదగ్ధులును నైః ప్రోద్యన్నహారావ
వలిఁగూలంగలదుష్టమానసులకుఁ గ్ర వారాణసీతుల్యమై
గలుగుంగావుత ముక్తి దక్షపురి నీరకారుణ్యసంభావనన్.

తే. సర్వలోకంబులకును మోక్షదుండ వైన

నీవు సన్నిహితుండ వై న నిల్చినపుడు

దక్షిణాపథకాళి శ్రీదక్షవాటి

భువనమాన్యంబ కద నాకుఁ గ్ర బుట్టినెల్లు.

16

వ. అని విన్నవించినయనంతరంబ యంబికావల్లభుండు కైలాస
భవనంబుననుండి సకలషరివారసమేతుం డై దక్షారామంబు
ప్రవేశించిన.

17

శా. సంతోషించిరి దక్షిణాపథజనుల్ గ్ర సాక్షాద్విరూపాక్షునిం
గాంతాసంయుతు నంది వాహుశశిచేరఖాజుటకోటీరు వే
దాంతాభ్యర్చిత పాదపంకజుని దక్షారామమధ్యంబునం
దంతకసంభృతసౌఖ్యగంటిమిదెక ! న్నారంగనఁ చేంతయున్.

తే. అని సమస్తజనంబులు గ్ర నభినుతింప

నల్లనల్లన వేంచేసె గ్ర సంధకారి

దక్షవాటికఘంటాపరథంబునందు

హరిశతానందశక్రాదిరసురలు గొలువ.

19

ఇట్లు భీమేశ్వరసదనాంతరంబుం బ్రవేశించి.

20

తే. గారవించెను విధి శిరఃకంపమునను

నాదరించె బ్రయోక్తుల గ్ర నబ్జనాభు

భించుమందస్మితమున మనస్సించె శక్తు
హరుడు గరుణించె సురలః గర్హితదృష్టి.

21

చ. సకలదిశాముఖంబులు ప్రసన్నములయ్యె బ్రదక్షిణార్చియై
యకలుషలీలఁగై కొనియెహవ్యవహుండు హవిర్విభాగముం
బ్రకటితసౌఖ్యకారి యయిరపాయకవీచె సమీరణంబు త్ర్యం
బకుఁ డట భీమనాయకునిరమందిరమధ్యముఁ జూచున త్తఱిన్.

వ. ఇట్లయ్యోగీశ్వరేశ్వరుండు మార్గశిరశుద్ధ చతుర్దశియందు
రోహిణీనక్షత్రంబున సిద్ధయోగంబున భీమనాయకుని
యభ్యంతరమందిరంబునం బ్రవేశించి, కత్యంతరంబులుగడచి
గర్భగృహమండపంబున భీమనాథు నర్చించి యాపాదమస్త
కంబు తద్రూపంబు ముహూర్తనూత్రంబు చింశించి.

శా. కైలాసాచల కేళిమందిరుండు శ్రీరకంతుండు సోత్కంతుడై
ప్రాలేయాచల రాజకన్యకయుఁ దాఁ బ్రహ్మదిదేవప్రజం
బాలోకంపఁగ నైక్యతంబొరసె దక్షయౌరామభీమేశ్వరౌఁ
దైలోక్యంబునుదివ్యలింగశివతాఁచాత్మ్యంబువర్ణింపఁగన్.

వ. ఇట్లై క్యంబు నంది బ్రహ్మదిదేవతలచేఁ బూజితుండై సంత
ష్టాంతరంగంబున నప్పరమేశ్వరుం డిట్లని యాన తిచ్చె.

తే. ఎల్లకాలంబునుండెద నిరచట నేను

మొదలి మామామ యారామ శ పదమునందు

వెండిగుబ్బలిపై వేడ్క శ వీడుకొల్పి

మేరునగరాజుపైఁ గల శ మెచ్చువదలి.

— భీమఖండము.

స పరులు గోదావరిని దక్షవాటికకుఁ

గొనితెచ్చుట.

శా. ఎంచక బెక్కువిశేషముల్ ధరణిలోనింపారుచున్నట్టి యా
పంచాగామములందు దక్షిణమహారవాధోధితీరంబునక
బంచబ్రహ్మమయామృతప్రకటశుంభద్దివ్యలింగాకృతిక
మంచుం గుబ్బలి యల్లుఁ డొప్పెసఁగు భీరమస్వామి యు
[ద్దాముఁడై. 1

వ. అమ్మ హేశ్వరున కర్ణ్యపాద్యా చమనీయార్థంబు తత్సమీపం
బున గోదావరీవాహినిం బ్రవహింపంజేయువారై భార
ద్వాజాదిమహామునీంద్రులు కతిపయప్రయాణంబులు సలిపి
యొక్కయెడం దమపురోభాగంబున. 2

శ్రీ. శాతమీగంగ నాలోల శ ఘనతరంగఁ
గేలిడోలావిహారసంక్రీడమాన
చక్ర వాక బక్రకౌంచశసారసాళి
హంస కారండ వాటిమార్ద్యద్విహంగ. 3

కనుంగొని యొండొరులం గాంచుచు. 4

. కంటిరే! ఘోరపాత కౌశఘముల నెల్లఁ
గడిమి జంకించుచున్నది శ గంగ యిపుడు
వీచికాహ స్తవిన్యాసశిభవముల
ఘుమఘుమధ్వానహుంకార శ ఘోష మెసఁగ. 5

తే. యక్షగంధర్వసిద్ధ విరద్యాధరోర
గామర్త్రవాత భరితోభరయప్రతీర
పృథివి యెల్లను రక్షించు ర పేరటాలు
మమ్ము రక్షించు గోదావరమ్మ యెపుడు.

తే. అమృత మైనపయోధార ర నహరహంబు
సృష్టిగలజంతుకొట్ల వీరక్షింతువీవు
జనని వాటకు నేమి సంరశయము చెపుమ
గౌతమీగంగ! యల్లోల ర ఘనతరంగ!

క. గోదావరి గోదావరి

గోదావరి యనుచుఁ బలుకు ర గుణనంతులకు
గోదావరితల్లీ సం

పాదెంతుగదమ్మ నీవు ర భవ్యసుఖంబుల్.

క. కంబుశిశిరజతశక్తివి

డంబసితచ్ఛాయకలిత ర డంబరములు నీ
యంబువు లమృతోపమరుచు

లబా! మా కొసఁగుఁగాత ర మభ్యుదయంబుల్.

శా. ఆపాతాళగళిరనీరకసుధాహారామలచ్ఛాయకు

ద్వీపాలంకృతిక మహేంద్రనగరీరనిశ్శేణికాయష్టికి

దాపోపాయవిధావిహర్తికి మహారదన్వాదృథాలింగన

వ్యాపారప్రతిపన్న సౌఖ్యకును సారస్థాంగంబు గంగమ్మకున్.

శా. రంభోరూకర శాతకుంభఘటధారాపూరణప్రక్రియా

గంభీరస్వనసాంద్రభిన్నకరిరారద్గండావనిర్భన్నకు

సంభావించినమస్కరింతుము త్రిసంధ్యంబుల్ ముదంబొప్పనీ

కంభోజాసనకుండికాంబుజవనీ ర హంసాభ గోదావరి ! 11

క. గౌతమికి బుచ్చమహా

వాతకపటలాంధకార శ పాటనవిధిరా

గౌతమికి నమస్కారం

బాతతమతిః జేయుదుము ప్రశంసత్నం బెసంగన్.

12

వ. అని ప్రార్థించి యిట్లనిరి.

సి. విచ్చేయవమ్మశ్రీ శ వృషభవాహనధర

సామజకటమదాసారధార

పయనమ్మ గొనమ్మ శ భర్తజటాటవీ

కుటజశాఖాశిఖాశకోరకంబ

రా వమ్మ యాదిమశ్రుహమ్మదోః పల్లవ

స్థితకమండలుపుణ్యతీర్థజలమ

లే వమ్మ విశ్వంభ శ రావధూటీకంఠ

తారమౌక్తికహార శ ధామకంబ

తే. తెరలతో వీచికలతోడ శ దరులతోడ

విమలడిండీరఖండదండములతోడ

మురువు తీవియు నామోద శ మునుజవంబు

వడువునొప్పంగ గంగమ్మ శ నడువవమ్మ!

14

ప. అదె మాస్వామి సుధారసోద్భవుఁడు దక్షిణారామభీమేశుఁడు

భృదయంబొందిప్రతిష్ఠగైకొనెడు నంద్రభోరాశి తీరంబునక

బదమా పట్నదమాలికాపరిలసకత్పాధోధునీసంపదా

స్పదనానా సలిలప్రవాహాలహరీశంభార గోదావరీ.

15

సోమశేఖరుండు శ భీమేశ్వరస్వామి

తివిరినాఁడు సుప్రతిష్ఠ బొంద

శ్రేణిఁదప్పకుండు శ్రీ విచ్చేయఁగా రాదె

త్ర్యంబకాద్రది సరసిధామలక్ష్మి.

16

మ. అనిమెప్పించిమహర్షు లేడ్వరును సత్యాశ్చర్య మొప్పకొబ్ర
వనిరూఢింగొనివచ్చిరంద్రవసుధా వక్షోజహారావళిక్ భా
మునుబృందారక సేవ్యమానసలిలకారగోదావరీవాహినిక్
వెనుకకొముందఱఁ బార్శ్వదేశములనారవేశించిసేవించుచున్.

వ. అమ్మహాపుణ్యవాహినియును.

మ. కెలనకొముందఱ సిద్ధకింపురుషులుంగీర్వాణులు న్నాగసా
ధ్యులువిద్యాధరకిన్న రేంద్రులుసముద్రద్భాషింపదివ్యాప్తుర
లలనాబృందము లాడ దానవులు పిల్లంగ్రోళ్లుపట్టంగ బా
బ్బటునార్పుల్ కటుసింహనాదములును సత్పతిల్లధాత్రీస్థలిన్.

చ. మలఁగిమలంగి భీమపతిరమందీర మండలసిద్ధభూమికి
దొలఁగితొలంగి యుచ్చలిత శ్రీ తోయదరంగపరంపరోద్ధతిక్
జెలఁగి చెలంగి యారభటిశ్రీర్ణధరాధరధాతురేణులక్
గలఁగి కలంగి పాతె వడిరగౌతమకన్యక దక్షవాటికన్.

తే. దేవదుందుభు లుడురవీధిఁ దీటుకొలుప
నమరు లందంద పుష్పవర్షములు గురియ
మునిజనంబులు జయజయశ్రద్ధచు లొనర్ప
దక్షవాటంబుఁ జొచ్చె గౌతమతనూజ.

సీ. త్ర్యంబకాచలశిఖార గ్రంబునం దుదయించి
పొడలి యూర్యావర్తరభూమిఁ దరిసి
మలఁగి దండకవనీరమధ్యభాగము న నా
ప్రసవణాచలశ్రస్థ మొఱసి

పట్టినశ్రీనీరభద్రదేశు సేవించి

తే. త్రసోమేశు మందరము డాసి

యేచి యనంత భోగేశ్వరస్థానంబు

రుదపాదములపైఁ శ్రీ ద్రోవ గాఁగఁ

తే. గోటిపల్లీశు కోమలాంఘ్రులకు మ్రొక్కి

కుండలాముఖదేశంబుఁ శ్రీ గుప్తరించి

భీనుమండలి డాపలఁ శ్రీ బెట్టుకొనుచు

శాతమీగంగ లవణాబ్ధిఁ శ్రీ శాఁగిలించె.

22

తే. నీరుకడఁగోళ్లఁ గూడి మురన్నీటిఁగవయు

మొగులు బడి వాహినుల కెట్లు శ్రీ మొరయవచ్చు

వార్ధులేడింటికివలపు శ్రీ వనిత యైన

మంగళోత్సంగ శాతమీ శ్రీ గంగ యెదుర.

23

—భీమకుండము.

విఖ్యాతాంధ్రనగరములు.

కొండవీడు.

సీ. పరరాజ్య పరదుర్గ శ్రీ పరవైభవశ్రీలఁ

గొన కొని విడనాడుఁ శ్రీ కొండవీడు

పరిపంథిరాజన్యరబలముల బంధించు

కొమరు మించినజోడు శ్రీ కొండవీడు

ముగురు రాజులకును శ్రీ మోహంబు పుట్టించు

గుఱుతైన యురిత్రాడు శ్రీ కొండవీడు

చటుల విక్రమకళాసాహసం బొనరించు

కుటిలాత్ములకు గాడు శ్రీ కొండ వీడు

తే. ప్రవన ఘోటక నామంత్రసరసవీర
భట నటానేక హాటకశ్రవకటగంధ
సింధురారవ మోహనశ్రీలఁ దనరు
కూర్చి నమరావతికి జోడుకొండవీడు.

—కామవు.

కొండపల్లి.

సీ. ప్రభవించె నే వీటఁ శ బర్వతా గ్రంబుర
నరిగెరిశ్వరుఁడు శ్రీనాయకుండు
వసియించె నే వీట శ వర్ణిత సాలాంత
రమున మూలస్థానరాజమశాలి
యుదయించె నేవీట శ నుత్తరాశాతట
భూషణీకృతనింబ శ పుట్టలాంబ
వరియించె నే వీట శ వలదిశాకోణంబు
నందు గుబ్బటల మెల్లలారమూర్తి

తే. వినుతిఁ గాంచె నే వీటను శ విప్రరాజ
వైశ్యశూద్రాది బహువిధవర్ణసమిత
యాట్టి పురరత్న మొప్పుభవ్యాంబుజాత
మండితామర తరువల్లిర కొండపల్లి.

—సకలనీతినిధానము.

బందరు.

సీ. శ్రీకంఠ వైకుంఠసేవావికుంఠనం
దారు మందిరము బృంహదారపురము
నిరతోత్స వైశ్వర్య శ నికరాభిభూతబృం
దారకపురము బృంహదారపురము

సంతతాయాత యార్చకజనవ్రతమం

దార భాసురము బృంహదారపురము

సకలవర్ణాశ్రమార్చార సంపత్సమం

దారతి భరము బృంహదారపురము

తే. శిల్పినర్తక వర్తకచిత్రకార

సూత్రకారాదివివిధ విశ్చిత్రకృత్య

దానధర్మపర ప్రజోత్కరచకోర

కారవిందారి కరము బృంహదారపురము.

పోచిరాజు వీరకవి — భల్లాణచరిత్రము.

పితాపురము.

సీ. చక్రవాళాహార్యజలధితుల్యోన్నత

ప్రాకార పరిఖావిరాజితంబు

సాంద్రముక్తా సౌధశచంద్రశాలానేక

భర్మనిర్మిత హర్మ్య శ శర్మదంబు

కరిసైంధవాందోళికాధేను ధనధాన్య

వన దేవగృహ సరోవర్ణితంబు

విమల చాతుర్వర్ణ్య శ విద్వత్కవిశేష్

భటనటామాత్య విస్సాదితంబు

తే. రాజమాహేంద్ర వరదుర్గరాజ్యభూరి

భారసంభరణ శ్రాంత శ భాసమాన

రావుమాధవనృపపరీరక్షితంబు

భోగనికరంబు వీరికారపురవరంబు.

కూచిమంచి తిమ్మకవి — లక్షణసారసంగ్రహము

సీ. ఉండు నే వీట మార్కండేయమునినాథ
 సజ్జలింగ మనంగ ర శాసనుండు
 ప్రవహించు నేవీటి ర పశ్చిమ ప్రాకార
 మొరసి గంగమ్మ సాగరముకొమ్మ
 యావిర్భవించినాఁ ర డేవీటికోటలో.
 బలభేది మదనగోపాల మూర్తి
 పాలించు నేవీటి ర ప్రాగు దక్కోణంబు
 నుమ ప్రోది శ్రీమల్లగూరిశక్తి
 తే. ప్రజలిధారసురతాణ ర భద్రజాతి
 కరిఘటాసై న్యదుస్సాధ ర కనకలోహ
 గోపురద్వాకవాట ప్రదీపితమతి
 సాంద్రవిభవంబు రాజమహేంద్రపురము.

— కాశీఖండము

సోమరాజుపల్లి.

సీ. లవణాబ్ధివేల హేల కాంచి యగునంద్ర
 ధరణిమండలికి ముర త్యాల జల్లి
 సంగ్రామ పార్థరాజన్య రాజశ్రీకే
 బెంపుమీటిన జగజంపువెల్లి
 దాతలు సముదంచిత ప్రసూనములు గాఁ
 గామితార్థము లిచ్చు ర కల్పవల్లి
 యటువడినాల్గువిద్యలకు నపూర్వఘం
 టా పథంబైన పట్టణమతల్లి

తే. పంటనృపకౌస్తుభములకుఁ ర బావెల్లి
 కదన జయలక్ష్మీతొలుచూలు ర కన్నతల్లి
 విపుల భుజదర్ప దర్పితఁ పిమతరాజ
 రాజహృద్భల్లి మా సామరరాజుపల్లి. శృంగార శాకుంతలము.
 నెల్లూరు.

సీ. పాలించు నేవీట ర బ్రహ్మాదవంద్యుండు
 లీల మూలస్థాన ర లింగ గురుఁడు
 దీపించు నే వీట ర దేవాలయంబులు
 ధావశ్య నవసుధాధౌతము లయి
 ప్రవహించు నే వీట ర బ్రహ్మాండ కర్పరం
 బొరసి మిన్నులుముట్ట ర నున్న పెన్న
 చెలువందు నే వీట ర జిరకాల జీవన
 స్వర్ణాల చెలువు సంపూర్ణ మగుచు

తే. ప్రజలకును మన్ని సకలసంరపదల కున్ని
 భోగముల వీడు సురపతిఁపురికి నీడు
 నమ్మికల టెంకి వైరులఁ ర జిమ్ముకొంకి
 భాగ్యనికరంబు నెల్లూరు ర పట్టణంబు.
 మంగళగిరి.

సీ. కల్యాణసరసిలోఁ ర గదిసి మజ్జన మాడి
 ధౌత వస్త్రంబు లంశదముగఁ దాల్చి
 కుధరాగ్రమెక్కి మార్కొండ లక్ష్మీ భజించి
 నరసింహునకు వందనములు సేసి
 మిరియంబు కలఁకువ ర మెదిపి చక్కెఱతోడ
 గలిపి తియ్యని పానశకములు చేసి

శ్వామి కర్చించి శేరవంబైన సగమును

భక్తుల కెల్లను ర బంచిపెట్టి

తే. సగము దిగి వచ్చి శివదర్శనంబు చేసి

దిగువ నరసింహు నిందిరా దేవి గొలిచి

భోగమోక్షంబు లనుభవింపుదురు జనులు

సత్య మిది మంగళాచలస్థలమునందు.

8

సీ. వేంకటాచలమున ర వేసట నొందక

వడలు భుజింపఁగా ర బొడము దప్పి

శ్రీరంగమున నాసదీఱంగఁ బొంగల్లు

భోజనం బొనరింపఁ ర బొడము దప్పి

కొంచీపురంబులోఁ ర గాంక్షతీరెడునట్టు

లిడ్డెనల్ భక్షింప ర నెసఁగుదప్పి

యశగిరిస్థలమున ర నాపోవఁగా దోసె

లారగించిన బుట్టినట్టిదప్పి

తే. యర్చకస్తోమ హస్తశంఖాగ్రయుక్త

లలితగుడజలధారా ఘ్రశంఘశాయ

మానపానీయ మహిమచే ర నణఁచికొనును

జలజనాభుండు మంగళాచలమునందు.

9

పాలకొండసీమ.

శా. క్షేమాక్షిగ్విక్షిరధామములు నక్షీణేక్షురంభాటపీ

స్తోమంబుల్ బహుశాలిధాన్యతతులెరచ్చోట నదీమాతృ

గ్రామంబుల్ బహుశాగ్రహారములనేరకంబుల్ ధరంజూడఁగా

యోమం బన్నది లేదు క్షీరగిరి దేశశంబందు. నెప్పల్టునన్. 10

విద్యానగరనిర్మాణము.

శా. విద్యారణ్యు లనంగ నెవ్వరతఁడే శ విద్యంబుకాశించె నీ
హృద్యం బై నపురంబొనర్చువిభవం శ బేలాగునంగాంచెనో
చోద్యంబయ్యెడిమీరువిన్న కథయిశ్చోలెస్సగాఁ దెల్పుఁడి
యాద్యంతంబునటన్నదత్సభికులారహ్లాదంబుతో నుండగన్.

క. స్వామీ ! విద్యారణ్య

స్వాముల చరితఁబుఁ దెలుపవలె నంటిరిగా

యీమానవులకు నమ్ముని

సామర్థ్యం బెఱుఁగ నశమె శ జగతీరమణా!

2

మ. నగులజ్ఞానవిమోహితాత్ములగుటకొరక్షింపఁగానెంచి శం
కరుఁడే శంకరుఁ డై విభేదమతముల్ శఖండించి వేదాంతశా
స్త్రరహస్యస్థితఁదెల్పఁగానతఁడె విద్యారణ్యమూర్తికజగ
ద్గురుఁడై తోఁచెదదీయవై భవము లెంద్రునైచ్చగాశక్యమే?

తే. సకలవిద్యాప్రవీణుఁ డై 1 జనవరేణ్య

యమ్మహామాని శ్రీలక్ష్మీ శ నాత్మఁ గోరి

మహితచంతామణిమంత్రమర్మ మెఱిఁగి

సాత్త్వికోన్నతిఁ బెక్కేండ్లు శ జప మొన ర్చె.

4

గ. ఇట్లఖండవిద్యాసుధాసాగరంబునఁబొడమినరత్నంబుకై వడిం
దనరు నమ్మహాలక్ష్మింగూర్చి తదీయసాక్షాత్కారం బపేక్షిం
చి యమ్మనీంద్రచంద్రుండు బహుకాలంబు తీవ్రతపంబు
సేయుటయుఁ దత్తపోగ్రతకుం గరుణించి యొక్కనాఁడు. 5

సీ. కల్పవలు వెదఁజల్లు శ కలికి చూపులతోడ

ముద్దుగుల్కు మెఱుంగు శ మొగముతోడఁ

గుండంబు నడఁగించు శ మందహాసముతోడ

విలసిల్లు వాలారు శ వేణితోడఁ

మించుల నలరించు శ మేల్మిసాములతోడఁ

దమ్మిపూ లమరుహాస్తములతోడ

శ్రీహరికొనగోటి. శ చెక్కు నొక్కులతోడఁ

దళుకుమించు కడానిశవలువతోడఁ

తే. గాముఁగన్నమ్మ నలమేనిరసామి కొమ్మ
కమ్మపూరెమ్మ యపరంజి శ కళుకుబొమ్మ
కలిమీముద్దులగుమ్మ సత్కరుణ గ్రమ్మ
నమ్మనీంద్రునిమోలఁ బ్రత్యక్ష మగుచు.

6

తే. వరమునీశ్వర వేడుము శ వర మటన్నఁ
గరములు మొగిడ్చి సంతోషకరము గాఁగఁ
బరమసద్భక్తి వెలయఁ దత్పరమతీవ్ర
భాసనూనస్థితుల్ మించఁ శ బ్రస్తుతించి.

7

తే. అమ్మహదేవితోడ ని శట్టనియె నతఁడు
వేడ్కమీఱంగ నాపేర శ వెలయునట్టి
పురముఁ గావింపవలయుఁ దత్పరమునందుఁ
జెలఁగి సతతంబు నీవు వశింపవలయు.

8

చ. అనవిని యిందిరార మణిశయమునిచంద్రునితోడఁబల్కెనో
వినుతగుణాధ్య నీదు వెను వెంట నెవచ్చెదఁబొమ్మముంగలన్
ఘనతరలీలలం బురము శ గట్టుటకుగ దగుచోటుగాక నన్
గనుఁగొనఁబోకు మియ్యెడ నెక్రమ్మలు సన్నునిరాజశేఖరా.

వ. ఆనిన నమ్మహానుభావుం డట్లు తనమున్న చక్కటికిం
జక్కని దక్షిణంబుగాఁ గతిపయప్రయాణంబులు సలిపి
ముందటఁ దుంగభద్రదాసవంతిం గాంచి, యందుఁ గృతావ
గాహుం డై యచ్చటిమానులం దన్నదీతటప్రదేశప్రభా
వంబుఁ దెలుపం గోరినఁ బురాణజ్ఞు లగు వా రిట్లనిరి. 10

తే. మునుపు సుగ్రీవుఁడును వాలిరయును గడంగి

భండనముఁ జేసి రిచ్చటఁ శ బ్రబలుఁ డైన

వాలి కలికి మతంగపర్యతము నెక్కె

నల్ల రవిసూనుఁ డట శత్రుఁ శ డరుగరామి. 11

తే. అమ్మతంగమునీంద్రుని శ యాజ్ఞవలన

శాపయుక్తుండు గాన నాశశైలమునకుఁ

జనఁగ భయమంది సుగ్రీవు శ జాడఁబోక

క్రమ్మఱును వాలి, యిది పూర్వకథ మహాత్మ ! 12

సీ. ఇది నిజోన్నతశృంగశ హేవాకజితమేరు

కుధర మై తగు హేమశకూటశైల

మది పతంగతురంగశహరితప్రభాసంగ

మరకతశిఖర మశా శ మాబ్యవంత

మిది వశ్యమునిదృశ్యశహితలతాంచితమహా

భూమిజయుతఋష్యశమూక శిఖరి

యది మతంగజబ్బంహితారవప్రతిరవ

ప్రదకంధర మతంగశపర్వతంబు

శీ. మునిజనోత్తమ కిష్కింధ శ యనఁగఁ దనరు

నిమ్మహాపుణ్యభూమి నీ శ విందు నిల్వ

నగ్న మనుటయు విని యమ్మ కహనుభావుఁ
డాత్మ నద్భుతమంద నశయ్యవసరమున.

13

తే. తత్ప్రదేశంబునందు నెంతయును వింత

మీఱఁగా నొకకుండేలు శ సారమేయ

మును మహాద్ధతిఁ దఱుము నశ్చరముఁ జూచి

యశార ! యిది యద్భుతం బని శ యాత్మ నెఱిగి.

14

క. వీరక్షేత్రం బగు నిది

గారవమున నగర మిచటఁ శ గావింప శుభ

శ్రీరంజిల్లు నటంచున్

సారమతిన్ సన్ముహూర్తచతురతవెలయన్.

15

సీ. కోట్లలా తెఱగంటి శ పాటలాధర లెల్ల

నాటలాడఁ దలంచఁ హాసుమించ

మేడలా మిన్నేటి ! జాడలానినయంచ

జోడు లాదటఁగాంచు శ సొబ గెసంగ

ళాలలా నవరత్న శజాలలాలితకాంతి

లీలరాశినవంత శ మేలుఁజూప

బాలలా మరుని బాశగాల లాఁగునఁ బల్కు

హేలలోఁ గొనఁజాలు శ నింపుమీఱ

తే. నవర నిర్మించెఁ దనపేర శ నఖిలలోక

పాలకపురాధికి ప్రభాశబంధురముగఁ

గరిమ దనరంగ విద్యానగరము నాఁగ

మెఱయుపురరత్న మాధ రామరవరుండు.

16

క. అది మొద లిటువదిపట్టము

లిదివఱకు నృపాలతిలక శ యిది మీఁదటన

ర్వదియేండ్లు వెలయునట్లుగ

మొదటక నిర్ణయ మొనర్చె న మునివరుఁ డెలమిన్. 17

—కృష్ణరాయవిజయము

సీ. ఎదురైనచోఁ దన న మదకరింద్రము డిగ్గి

కేలూఁతయొసఁగి యెక్కించుకొనియె

మనుచగ్గిత్రం బందుకొనువేళ బురమేగఁ

బల్లకి కేలూఁతఁబట్టి యెత్తెఁ

గోకటగ్రామాద్యనకాగ్రహారంబు

లడిగినసీమలనయందు నిచ్చె

బిరుదైన కవిగండ న పెండేరముల కీవె

తగు దని తానె పాదమునఁ దొడిగె

తే. నాంధ్రకవితాపితామహ న యల్లసాని

పెద్దనకపేంద్ర యని నన్ను న బిలుచునట్టి

కృష్ణరాయలతో దివి న కేగలేక

బ్రతికియుండితి జీనచ్చనంబ నగుచు.

18

అల్లసాని పెద్దన.

వ్యాసాదులు ఆక సమునుండి

యాం ద్రమండలమును గనుంగొనుట.

సీ. ఆంధ్రభూభువనమరధ్యము పుండరీకంబు

సప్తగోదావర న జలము తేనె

బ్రహ్మసంవేద్యాది న బహుతీర్థములు జేకు

లకరులు చారుదిరవ్యస్థలములు

నాశ్రాంబు లవణాబ్ధి ర వేలావిభాగంబు

కల్యాణభోగ మోక్షములు తావి

దక్ష వాటిమహాస్థానంబు కర్ణిక

హంసంబు భీమనారాయకుడు శివుడు

తే. గాతమీసింధుకాంతేయ కణ్వనదులు
తుల్యభాగయునే లేఱు: ర దుమ్మికోనలు
భువనసంభాప్యమైన యీశపుణ్యభూమి
యనఘసంసారతాపశాంత్యైషధంబు.

1

ఆంధ్రదేశపు సముద్రపు టలలు.

సీ. జనమేజయారబ్ధి ర సర్వాశ్వరాహూత

చక్షుశ్శివస్సహాస్రములఁ బోలి

బ్రహ్మాండమండల ర ప్రానాదసంభార

హరిమణిస్తంభసంహతుల నాఁగి

జంభారిదోస్తంభ రదంభోళిఖండితాం

జన్మశైలశిఖరపుంజములఁ బెనఁగి

సంహారసమయజంఘూమారు తోడ్పాత

కాలాంబువాహసంఘముల గెలిచి

యాదుచున్నవి తీండ్రిల్లి ర యంబరమునఁ

జేయుచున్నవి త్రిభువనాశ్లేషకంబు

నబ్జనాభుని తూఁగు టురయ్యలలు గంటె

వేనవేలు పయోరాశి ర వీచిఘటలు.

2

గా. కాశింజచ్చినయంతఁ గానిపడఁకుం ర గారానికై వల్యమ
క్షేత్రంబౌ నిట వేదనాయకునిచే ర లీలాగతింజేరరా

కో శ్రీఘృణంబున మర్త్యులార! యను నాశరూపంబున నశ్చీయునా
కాకాస్థలన గౌతమీజలధిసంగస్థానకల్లోలముల్. 3

మ. అదెసంవేద్యముకోటిపల్లి యదెదశ్శూరామమృతపట్టణం
బదెయభ్రంకషసాధకూటఘనహేళలావాసముచ్చాయసం
పదసాంపారెడు భీమలింగము మహాశ్రవాసాదభూమీధరం
బిదె సప్తర్షినదీప్రవాహ మిదె సురవీక్షింపుఁ డేకాగ్రతన్.

శ్రీ. అదె పట్టిసస్థాన శ మందుండు వీరభ

ద్రేశ్వరస్వామి యశ్రేందుమాళి

యదె పుండరీకాద్రి శ యచటమార్కండేయు

నిలువేల్పుముక్కంటి శ వెలసె దొల్లి

యదె కుమారారామ శ మాహర్మ్యరేఖయ

చాళుక్య భీమేశు శ సదనవాటి

యదె కుక్కుటేశ్వరం బయ్యుపాతము మేడ

హంకారిణీదేవి శ యోలగంబు

శ్రీ. వాఁడె మాయంటివేల్పుపరల్వలపురమున

నుండు లింగంబు ఫణిరాజ శ కుండలుండు

సప్తముని సింధుసంగమేశ్వరుండు వాఁడె

కుండలాముఖ మిదె మానిశకులవరేణ్య!

4

అగస్త్యుని యాంధ్రదేశయాత్ర.

వ. అనంతరంబు దక్షిణకాశీసందర్శనంబునంగాని కాశీవియోగ
వేదనాభారంబు డిందువడదని డెందంబున నిశ్చయించి మంద
మందప్రయాణంబులఁగెందలిరాకుబోడి ముందఁబిలుంద

నడపిచ్చుచు నెడనెడఁ బుణ్యవాహినీతీర్థంబులఁ గ్రుంకులు
వెట్టి యష్టమూర్తినభ్యర్చించుచుఁ గొన్ని వాసరంబులకుఁ
గుంభసంభవుఁడు గోదావరి నొరసి కొనుచు నాంధ్రదేశం
బున కరుగునవ్వుడు. 1

1. అహారారంభములందుఁ బ్రసవణశై ర్ లాధిత్యకాకందరా
కుహరక్రోడ కటాహ గద్గద నటరద్ధోదావరీసింధువా
ర్ణహరీశీకరమాలికాశిశిరముల్ ర్ పంపాసఖుల్ దండకా
హ్లానగ్రాహులువాయువుల్ దపసికింగల్పించెనాహ్లాదమున్.]

ముషికీఁ బంపాసరో వీచి | పృషత శిశిర
గంధవాహ ప్రవాహ సంబంధములును
గాశికాక్షేత్ర విప్రయోగక్షభూత
తాపశాంతి యొనర్పంగ ర్ నోప వయ్యె. 3

వట్టిన శ్రీవీరభద్రదేశు సేవించి

తిలసోమనాథునంశ్రములకు నెఱఁగి
పురశాసను ననంతభూగేశ్వరస్వామి

హిమశైల కన్యకాధీశుఁ గొలిచి
పద్మాద్రిపైరుద్ర ర్ పాదంబు లర్పించి

చేరి మార్కండేయశివు భజించి
కోటిపల్లీ తీర్థకుండలాముఖముల

నర్ధేందుధరు విరూపాక్షుఁ దలఁచి
పల్వలస్థానమున భూతభర్త నిలిపి

కొంత మున వృద్ధగంగను ర్ గ్రుంకువెట్టి
నక్షవాటిక సప్తగోదావరమున

మునిఁగి భీమేశ్వరునిఁ గాంచె ర్ మునివరుండు. 4

శా. ప్రాతఃకాలము తీవ్రభానుఁ డుదయింఁడన్ సప్తగ్నీదావర
తఃపూరమునన్మునింగియభవున్ సోమార్థచూడామణిన్
జ్యోతిర్లింగమయస్వరూపుఁగొలిచెన్ శుద్ధాంతరంగంబునన్
శాతివ్రత్యమహాప్రభావనిధి లోకపాముద్ర భీమేశ్వరున్.

మ. మునిచూడామణి యెల్లసత్కళలకున్ సమూర్ధాభిషిక్తుండుగా
వున భూరీకరణాంగహారములుతావ్రుల్ మెచ్చికిర్తించుచున్
శనివారోత్సవవేళఁ గన్గొనియె నాశ్లాసానంబునన్ రాజనం
దనయుందానును దేశిమార్గమునగంధర్వాప్సరోన్మత్యముల్.

వ. అంత.

తే. కుంభజఁడు దక్షిణాభిముఖుం డగుటయు
నదను వీక్షించి వచ్చెనో శయనఁగ వచ్చె
శంబరారిప్రతాపాన్ని శ సామిధేని
నవశరద్యేళ శ్రీభీమశనాథుఁ గొలువ.

తే. జిగురుఁ గొన్న రజస్సుస్ఫుర్తిఁ జెఱఁగుమాసి
జలద కుంభోదకంబున శ జలక మాడి
మలయజాచ్ఛపయోధర శ మందలీల
దిగ్విధువులందు శుచిఁ బ్రవశ్రించె నినుఁడు.

వ. అనంతరంబ.

తే. కార్తికకవేళ భీమశంకరుని నగర
వింధ్యసంస్తంభయిత దూతె శ విమల బుద్ధి
తొయ్యలియుఁ దానుఁ బుచ్చుల శ తోరణంబు
కలుష సంహతి సంహారకారణంబు
దక్షిణవారాణసి యగు
దాక్షారామంబు సొచ్చి శ తరుణేందుధరున్

వీక్షిల్లచిన గోలెను గా
శీక్షేత్రాలోకసుఖము ర చేకుతె ఋషికిన్.

క. కేశంబును సౌఖ్యంబును
నాశువునను గుంభజన్ముఁ ర డభిమర్షించెం
గాశీవిరహము దక్షిణ

కొశీసంగమము వరుసఁ ర గలిగినకతనన్. 13

వ. పరోపకారపరుం డైన వానికిఁ బుంఖానుబుంఖంబులు సంవ
దల్లు సంభవించుఁ దీర్థస్నాన దాస జప హోమాదు దేవ
తార్చనాదులు పరోపకారంబునఁ బోలనేరవు; పరోపకా
రంబు కంటె ధర్మంబు లేదు; లోకోపకారపరాయణుం
డైన హితాపితాపసున కింతలేసి ప్రయోజనంబులు సమ
కూటకుండునె ? యివ్విధంబున భోగ మోక్షనివాసంబయిన
దాక్షా రామంబునం గొన్నిదినంబులుండి కొల్లాపురంబు
న శ్రీమహాలక్ష్మీదర్శింపం బోదలంచియామైత్రావరుణి. 14

సీ. అంతః ప్రవాహియై ర యావిర్భవించె నే
ధరణీధరము పొంతఁ ర దల్లిఁ గాసి
పాతె నే శైలంబురపాదమూలంబున
గల్లేటితో వృద్ధగంగ వాసి
యుదయించె నేకొండ ర యుత్తరాశారసా
లకుక్షి సప్తగోరదావరంబు
జనియించె నే శిలోశ్చయము దక్షిణమునఁ
గణ్యావాహిని యుప్పు ర కడలికొమ్మ
తే. పద్మగిరి తోడఁబుట్టు వే ర పర్వతంబు
బలిసి యుండు నేయద్రుకిఁ ర బంచలింగి

యట్టి వీరభద్రాఖ్యమశహచలమున
కరుగుదెంచెను వింధ్యమదాపహారి.

వ. ఇట్లరుగుదెంచి లోపాముద్ర కిట్లనియె

తే. దక్షిణానంద వివిన మధ్యంబునందుఁ
గ్రతువిధి ధ్వంసవేళ దేరవతల నఱకి
వీరభద్రేశుఁ డేయద్రిశ నెన్నుఁ దన్ని
శాతమీవారిఁ దరవారిఁ గడిగి నాఁడు.

తే. పంకజక్ష్మాధరము వీరభద్రగిరియు
నంద్రభూమికి వక్షోరుశహద్యయంబు
భువన చక్షుఃకదంబ మంభోరుహాక్షి
శాతమీగంగ ముత్యాల శ కంఠమాల.

సీ. ఎవ్వఁడు డాచేతి శ క్రొవ్వాడి నఖమునఁ
జిదిమి భాషాదేవి శ చిగురు ముక్కు
గనకమేఖల గుచ్చి శ కట్టె నెవ్వఁడు లీల
జెఱుగుమైఁ బూషార్కు శ మెఱుగుఁ బండ్లు
కోరకెవ్వఁడు పదాంశగుప్తభాగంబున
నుదురాజు పొట్టగు శ జ్జఱుకనూఁదె
దటిగె నెవ్వఁడు ఖడ్గ శ ధారాంచలంబున
నగ్నినాలుక లేడు శ నంటఁబట్టి

తే. మోదె నెవ్వఁడు ముప్పది శ మూఁడు కోట్ల
వేలుపులఁ బాఱఁబాఱ వె శ న్నెంటఁ దవిలి
యట్టి శ్రీవీరభద్రుఁ డీ శ యద్రిమీఁద
భద్రకాళియుఁ దానుండు శ బద్మనయన !

- తే. బ్రహ్మసంవేద్య మాదిగాఁ ర బట్టి సాంత
మతివ గోదావరీ నదీరహారమునకు
నడుమ నాయకరత్న మై ర నలుపు మిగులుఁ
బంచలింగాశ్రయము వీరభద్రశిఖరి. 20
- వ. అని చెప్పి యచ్చోటుఁ గదలి కతిపయప్రయాణంబుల. 21
- శ. క్షీరాశామంబునఁ బ్రా
చ్యారామంబునను గాది ర మారామమునం
దారాధిప చూడామణి
నారాధించెను మునీంద్రుఁ ర డతివయుఁ దానున్. 22
- వ. అనంతర్ధంబ కతిపయప్రయాణంబుల శ్రీశైలంబుదరిసి. 23
- తే. అర్ధిఁ గుఁభోద్భవుం డిట్టు ర లనియె సతికిఁ
బద్మలోచన ! చూడు శ్రీ ర పర్వత మిది
పాయ కిం దుండుఁ బార్వతీ ర ప్రాణవిభుఁడు
మల్లికార్జున దేవుండు ర మదనవైరి. 24
- తే. ధవళలోచన ! శ్రీపర్వతంబు మహిమఁ
బ్రస్తుతిఁపంగ శక్యమేర బ్రహ్మకై న
గండ శిల లెల్ల శంభులింగంబు లిందు
సిద్ధ మునులిందు జరియించు ర చెంచులెల్ల. 25
- శ. చాళున్న నీదు ముక్తుల
శ్రీ కాళీక్షేత్ర మెవ్వరికి నే; నిక్కం
బీకుధర మిచ్చు శిఖరా
లోకనమాత్రమున ముక్తు ర లుల్లసెలంగన్. 26

ఆంధ్రులు : ప్రేంచివారు.

(రంగరాట్టపదము.)

సీ. ఘనుఁడు విద్యారణ్యుఁ యడనుపుణ్యపురుషుండు
బహుశతరైశ్వర్య పదవిఁ గోరి
పరదేవతతోవాస్తీ యబహుకాల మొనరింప
నయ్యంబ ప్రత్యక్ష యగుచు నీదు
కోర్కెలీడేర్తు నింకొకజన్మమున కంచుఁ
బలికిన నాకుల యపాటుఁ జెంది
సన్యసించినను దత్తక్షణమున నాదేవి
సాన్నిధ్యయై మహేశ్వర్యసమితి

తే. బలము నొసఁగినఁ జింతించి యతెలివిఁ గాంచి
విజయనగరాజ్యపురముఁ గారవించి మించి
దీనిఁ గాలించుటకు యోగ్యు యదైవ మేటి
యెవ్వఁడో యని యాత్మలో యెంచుకొనుచు.

తే. ఆమహారణ్యసీమ వేటాడువిజయ
నందనునిఁ జూచి యతని నానగరమునకు
శ్రీకరంబుగఁ బట్టాభిరషిక్తుఁ జేసి
విజయనందనగాయలక యపే రొసంగె.

2

గ. అతఁడు సమస్తభూమివలరయం బనవద్యవిశేష నీతి ప
ద్ధతిఁ దగ నేలుచుం గుటిల యదర్పవిరోధి వరూధినీ హిమ
పతతి సహస్రభానుఁ డనఁ యబ్రస్తుతకెక్కి మనోజ్ఞభాషియై
తజన పోషియై ప్రజలఁ జేకొని ప్రోచెను వన్నె వాసిగన్.3

ద్వ్యంబున గర్భదారకుండను రాజకంఠీరవుండు దయించి
 నదిన ప్రవర్ధమానుండై వదాన్యగుణ విభాసమానుండై య
 ఖననగరంబు పాలించుచుండఁ దదీయకీర్తి నిఖిల దేశంబుల
 ఁడి మెండుకొనినం జూచి కుముమండు మొదలుగాఁ గల
 ఁదిగ్గజంబు లెనమండ్రు గోలకొండనుండి వెలువడి యా
 గ్భదారకన్యపాలుని రాజధాని యైన యయనపురంబుఁజేరి
 రివాకిట వచ్చునెడ, నందు వడ్లకణజంబు ముందఱఁ జింది
 ఁన్న ధాన్యం పేర్పఱిచు నేర్పరియే గర్భదారకుండని
 చ్చటి వారలచే నెఱింగి యిట్టివాఁడు మన కేమి త్యాగం
 ఁ బోయెడి నెందులకువచ్చితిమని కొంతచింతించి యతని
 తంజేరి యాశీర్వాదించిన నారాజన్యమూర్ధన్యుండు వారి
 తరంగంబెఱింగిచిటునవ్వు నవ్వుచునవ్విద్యన్నిక రంబును
 యంతఃపురంబునకుం దోడ్కొని పోయి రంగలరారు
 గారు పల్లెంబులఁ జరరత్నంబులగు నవరత్నములుంచి, వేఱ
 వడ్డించి భుజియింపుండని యుపచరించిన నయ్యర్థులతని
 ర్థతకు హెచ్చుగా మెచ్చినంజూచియనంతరంబ పడ్రసా
 ఁబుగా భోజనంబుఁ జేయించి వలయు ధనకనక వస్తు
 కాన భూషణాంబరంబులు బహుమతులొసంగి యెసంగిన
 ఁను వీడ్కొలిపిన వార లుప్పొంగి.

14

నిలువంటిదాత కలఁగడే త్రిజగంబులలోన నెన్నఁగా
 గుణాభిరామ యనిరసారెకు సన్నుతిఁ జేసి గోలకొం
 జని గర్భదారకు గురణాతిశయంబుల నెల్ల మేలు త
 మకరాంక భూపతికిఁబల్కిన నాతఁడుసంతసించుచున్.
 దారకుఁ బిలిపించి ర గారవించి

చత్రపతి యనుపేరును శ వేత్రపురము
కొటి రాజ్యంబు రథరథ్య శ కుంజరములు
సన్నుతు లొసంగి పనుప శ నుత్సాహలీల.

16

ఉ. వేత్రపురంబుఁజేరి కడుశవేడుక మీఱఁగ దానధర్మముల్,
పాత్రమెఱింగి సేయుచునశపారయశంబునుగాంచియెంతయు
బుత్తులు లేమి డెందమునఁబొమ్మచు నుండెడు గర్భదానక
చత్రపతి యమాపతికిసారసనేత్ర దయాసమగ్రతన్.

17

క. శ్రీలక్ష్మమాంబయందున
శోలయనరనాథశౌరి శ సూన్యతభాషా
శీలుఁడు వడమల ధరణీ

పాలుఁడుఁ దిరుమల విభుండుఁ శ బ్రభవించి రొగిన్.

18

వ. తద్వంశంబున.

19

సీ. నీలకంధరురీతి శ నీలకంధరు భాతిఁ

దనదాన విభవంబు శ ఘనతఁ గాంచ

రాజరాజును మీఱి శ రాజరాజును గేరి

తనమహైశ్వర్యంబు శ ఘనతఁ గాంచఁ

చిత్రభానునిఁ గెల్చి శ చిత్రభానునదల్చి

తన విక్రమోన్నతి శ ఘనతఁ గాంచ

హరినందనుని మించి శ హరినందను హసించి

తనమోహనాకృతి శ ఘనతఁ గాంచ

తే. నందగోపాల వంశ రత్నాకరైక

పూర్ణచంద్రదాయితాంగ విశ్వాస్థి బొమ్మ

యావనీపాల రామానుజాంబికాత

నూజుఁ డగు తిరువేంగడేంద్రుండు వెలయు.

సీ. తీర్థవాజముల్ శ దీర్ఘింపఁగల యుక్తి

తీర్థని తగవులఁ శ దీర్ఘశక్తి

యెటువంటి దొరనైన శ నెంతనీ వను పను

ప్రాంసుభాషను కథల్ శ పల్కుమున్దు

సమయోచితంబుగా శ సభలఁ బల్కెడు నేర్పు

హితుల నేరముల స శ హిగచునోర్పు

తనకుఁ బ్రియోక్తు లందఱుఁ బల్కుఁ దగువీఁక

పురుషసింహ మనంగఁ శ బొసగుఁధాక

తే. గాంచి యిల జాతిదొరల మె శ ప్పించి మించి

కవులఁ దనియించి చుట్టల గారవించి

యహితేల నణంచి దిక్కుల శ యశము నించి

ప్రబలు శ్రీతిరువేంగడ శ ప్రభుకిరీటి.

21

వ. ఇవ్విధంబున మహాయోగశాలియై 1 ప్రాంసు 2 హింగ్లీజు
3 దినమార్గ 4 యెలందాయం పరుదొరు (?) 5 పురత కేశు
మొదలయిన యామాజాతి 6 ఫాదరులకుం దెలియని
గూఢార్థంబులఁ దెలియజేసి, వారిచే మేలుమేలని పొగడి
కలుగాంచి యితరమతంబుల మర్మకర్మంబు లన్నియుఁ బరి
శీలించి జ్ఞాననిధులయిన సకల కలావల్లభులగు తోటరమల్లు
ప్రముఖులకు విశదవడని భావార్థంబుల మాటమాత్రంబున
నాటలవలెఁ దేటపఱిచి, బుద్ధిమూర్తీభవించినట్లు, ధైర్యం
బుసాక్షాత్కరించినట్లు, చాతుర్యంబు రూపంబు గైకొన్నట్లు
నీతి యాకృతిం దాల్చినట్లు తేజరిల్లి, పరేంగితజ్ఞానంబును,

1 French, 2 English, 3 Danish, 4 Dutch,
5 Portuguese, 6 Father.

దొరతమ్య విమర్శనంబును, ఘటనాఘటన సామర్థ్యం
 బును, నుచితానుచిత కార్యవివేచనంబును గలిగి, యవ్యా
 జపరోపకారమూర్తియై దిగంతవిశ్రాంతకీర్తియై ప్రవర్తిల్లు
 నమ్మహాపురుషుని ప్రభుజూచి సైరింహజాలక ¹ప్రాంసుకుం
 పిణి కార్యధురంధరుండై ²జనాలు పెట్టంబునుం బూని
 దొరతనంబు సేయుముశీయనే ³జనాలు కొన్ని కుచోద్యం
 బులుసేసి నానాట హెచ్చుగా మచ్చరించిన నాజాడ తెలిసి
 యేవిధంబుననైన నితని మట్టువెట్టెదనని యెంతయుం బం
 తగించి సీమకు సూత్రంబులు పన్ని లక్షాంతరంబులు కర్చు
 చేసి విస్తారంబుగాదస్తరంబులువ్రాయించి ప్రాంసురాజన్య
 న కాజనాలు దుర్వ్యాపారంబు లెఱిగించి తత్క్షణంబు
 న బదులు దొరను రప్పించి యాతనిచేత నాముశీయనే
 యను వానిబట్టి కట్టించి కొట్టించి గిడ్డంగినవేయించి తన
 మనంబునంగలచలంబంతయుఁ దీర్చికొని పద్దుచెల్లించితివని
 యెల్లవారలుం గొనియాడఁ గుఁపిణికి ముఖ్యమంత్రియై
 యవతారపురుషుం డనఁదగిన దొరచేత మెప్పులొందుచుఁ
 బెంపందినం జూచి నవాబులు సంస్థానపతులు సాటివారలు
 వర్తకులు నాశ్చర్యంబునం బొడలి యిట్లనిరి. 22

సీ. జాతి 4కొంసేలు మేజాపల్కపైఁ గొట్టి
 లీల నేఘనుఁడు చెల్లించుకొనియె
 సీమమట్టు ఫిరాదుశ్చేసి దస్త్రాల్ వ్రాసి
 యేతంత్రి ⁵కప్తాను నెత్తఁగొట్టె

1 France, 2 General, 3 Bussy, 4 Council,
 Captain.

వగఁ బ్రాంసుదొరలతోఁ రదగవుల కేర్పడి

యేదిటవరి నిర్వరహించి మించె

గరితోరు పట్నాలుర గలుగుమంత్రులలోనఁ

జెలఁగి యేమేటి ప్రసీద్ధిఁ గాంచె

తే. సకల భాషలు మాటాడఁ ర జదువ వ్రాయ

నిపుణత వహించి యెవ్వఁడు ర నెగడె జగతి

నట్టి తిరువేంగళేంద్రు గు ర తాతిశయము

లెలమిఁ బన్నగపత్తికై న ర నెన్న వశమె !

23

పీ. ఏమంత్రి యుజ్జ్వల ర శ్వేతాతపత్రంబు

పరితాపమును జేయుఁ ర బగతురతును

నేజనపాలుని ర తేజంబు చీకట్లు

గ్రమ్మించు రిపుకోటి ర కన్నుఁగవల

కే నెఱయోధయో ర దానఘనుం డధి

కముసేయు వైరిశో ర కానలంబు

నే మంత్రి సత్కిర్తి ర సోముఁ డింకించు ని

ర్ణిద్రాగి సేనాస ర ముద్రములను

తే. జగతి నే మేటి నెఱఁగాక ర సాటియైన

మంత్రులకు గుండె గాలంబు ర మాడ్కిఁ దనరు

నట్టి తిరువేంగడేంద్రుఁ ర దీక్షునయోధ

కిలుగ నేర్పుచె మూఁడులో ర కముల యందు.

24

క. అతని కులపాలికామణి

పతిభక్తివిశాల బంధురపరిపాల యరుం

భతినదృశిలీల బుధస

మృతసద్గుణ జాల లక్ష్మరమాంబిక పెలయున్.

25

చ. సతిపతు లిద్దరెంతయును సంతతిగాంచు తలంపునకొ మహా
 ప్రతములుఁదీర్థయాత్రలుఁదరపంబులు బ్రాహ్మణపూజలున్సివా
 యతనిలయంబులున్ పనచరయంబులు సత్రముల గ్రహారముల్
 వితతతటాకపాలి చలిరవేందర లచ్చపుభక్తి సేయఁగన్. 26

వ. ఇవిధంబున నవ్వధూవరులు సుపుత్రులఁ బడయుటకై కా
 వించు పూజల శ్రీకృష్ణమూర్తి సంతసిల్లి తొల్లి నందునికా
 తని కులంబున నవతరించెద నని వరం బొసంగినవిధంబు
 తలంచి యీతిరువేంగడనాఘనకు లక్ష్మమాంబికకుం గూర్చి
 నందనుండనై యుద్భవించుంగాక యని నిశ్చయించి. 27

మ. క్షితిలోఁ గోసలరాజవర్యుసుతకున్ శ్రీరాముఁడైన పార్వతీ
 సతికిన్ శక్తిధరుండు గల్గుగతిఁ గృష్ణస్వామి విఖ్యాతిగా
 నతులప్రేధిని లక్ష్మమాంబసుతుఁడై రయానందరంగక్షమా
 పతిచంద్రుండన నుద్భవించెను గళారభాగప్రపూర్ణాకృతిన్.

క. అతనికి సహృదరుం డై
 మతి ధృతివితరణ కళాచరమత్కారమహేలా
 న్నతుఁడు తిరువేంగడ మహా
 పతి యుద్భవ మై చెలంగె ర బాలార్కుక్రియన్. 29

సీ. ధైర్యంబు సంతతౌదార్యంబు శౌర్యంబు
 గాంభీర్య చాతుర్యకౌశలములు
 మతిశక్తి ఘనయుక్తిమధురోక్తి పితృభక్తి
 యుచితజ్ఞతయు నీవి ర యోర్పు నేర్పు
 దాక్షిణ్యమును జల్లఁదనము చక్కదనంబు
 రసికత యాశ్రితరక్షకతయుఁ

దారతమ్యప్రాధికారతంత్రంబు శీలంబు

సత్యవాక్యోన్నతి ర చలము బలము

తే. నుగ్గుతోఁ బాలతోఁ దల్లి ర యొనరఁ గూర్చి

ప్రేమ నల్లారు ముద్దుగాఁ బెంచినట్టు

లఖిల సుగుణాభిరాముఁ డైరయనుదినంబుఁ

బ్రబలె నానందరంగ భూషతి కిరీటి.

50

చ. తెలివికిఁ బుట్టినిల్లు జగత్తీశుల కెల్లను మేలుబంతి వి

శ్యల కొఱగల్లు తాలిమికిఁ దాపువదాన్యతక్షణిధానమా

పులకును మెట్టపంట కవిభూసురవాటికిఁ గల్పవాటి యై

కలియుగకృష్ణమూర్తి యనఁగాంచెనురంగవిభుండుకీర్తులన్.

జ్ఞా. అంతఁ జెంగల పట్టునం దనరు శేషాద్రీంద్రు సత్పుత్రియా

కాంతాత్మము రూపవిభ్రమకళారకారుణ్యదాక్షిణ్యవి

శ్రాంతిఁ లక్ష్మినిమించుసద్గుణసమోజ్జ్వలమంగతాయీసతిఁ

సంతోసంబునఁ బెండ్లియాడెవిభవైరశ్వర్యంబులుప్పొంగగన్.

సీ. కన్నల చిన్నారి ర పొన్నారికి బిడారు

చూపులా కరుణకుఁ ర బ్రాపుదాపు

బలుకులా సత్యసంకపదలకుఁ బుట్టిల్లు

గుణములా యమృతానరకు నిలయంబు

వితరణమా సదారవిశ్వవిఖ్యాతంబు

శీలమా లోక ప్రసిద్ధికరము

చిత్తమా బహుధర్మచింతనాయత్తంబు

పుణ్యమా సౌజన్యమునకుఁ దాపు

తే. నగుచు నే సతీమణికిఁ జెరన్నలరు నట్టి

శ్రీమ దలమేలుమంగమ్మచేయివట్టి

నది మొదలు ప్రాజ్యసామ్రాజ్యశపదవి రంగ
భూపతికి నాడునాటి కుప్రొంగం దొడంగె.

వ. అంత.

గీ. సీమలోనుండి ప్రాన్సురాశ్చక్కురుండు
పసిడిబెత్తంబు భూషణాంబరము లనిచి
కుంపిణి దుబాసితన మీయ శ సొంపుగులికి
రహి చెలంగ మీతె నానందరంగశౌరి.

క. ఆవిజయరంగ రాయను

ధీవరు సహజన్ములైన 1 తిరువేంగడగో
త్రావిభుడు నాడునాటికి
బూవులచే రెత్తినటులం శ బొసంగి వెలింగెన్.

వ. తదనంతరంబ.

గీ. రాయసింహుననాసీన శ రంగవతికి

శ్రీమ దలమేలుమంగాసతీమణికి ది
నప్రవృద్ధి ముద్దు విజయాశనందరంగ
చంద్రుం డుదయించె సత్కళాశాంధ్రుం డగుచు.

సీ. ప్రభవమొందిననాడె శ ప్రాంసురాజేంద్రుండు,

బహుమానములఁ జాలఁ శ బనిచినదియుఁ

బలుక నేర్చిననాడె శ పాచ్చాయి మొదలైన

ప్రభువులు భవ్యులై శ పరగినదియు

నడువ నేర్చిననాడె శ కడిమిసీమను సుబా

దొరతనంబు వహించి శ మెఱసినదియు

నాడ నేర్చిన నాడె శ యఖిల భూపతులచేఁ

గానుకల్ గప్పముల్ 1 కాంచినదియుఁ

పవ నేర్చిననాఁడె శ విస్తారమండ

ధిపత్యంబుఁ బూని యెరలంగి నదియు

నకులజ ముద్దువిజయ నందరంగ

నతికే కాక కలుగునే శ యితరులకును ?

39

న్ముద్దు విజయానందరంగ నృపాలుండు బాలగోపాల

నర్తివలె ముద్దుకుల్కుచు, సేతుహిమాచలాంతరధరా

యంబంతయు నేకచ్ఛత్రాధిపత్యంబుగా నేలుచు రాయ

హననాసీనుం డగుటంజేసి ప్రబలుం డగుటయు నయ్య

రంబున.

40

స్థూహిఁ బ్రబలిన ఢిల్లీమ

మ్మదుషా షాదుషా ధరరాధీశ్వరు హు

మ్మును నాజరుజంగుమ

మ్మనఁ జేకొనక మెలఁగినన్ విని కినుకన్.

4

గ నాజరుజంగుసత్య మ్మడంచి

కి దక్షిణసుబ గట్టుకొమ్మటంచు

ఁ హిరాయమొహదీనుశ్శాను నవుడు

మషా పంప నతఁడు దోశర్థలము మెఱయ.

42

నర వరూధినీసమేతుం డై బహుదూరంబు గడచివచ్చి

సురాజు సహాయంబువడసినం గార్యసిద్ధిసులభంబగునను

వపునఁబుదుచ్చేరికుంపినికిం గార్యస్వతంత్రియుఁడండ్రయు

త్రియు నైనముద్దు విజయానందరంగనృపాలునకుం గాగి

యవ్రాసిన నాతండత్రైలోకంతయు దొరయైనదూష్టకున్

రాజునకెఱింగించి వరమప్రయత్నింబున నతనిసమ్మతిలం

విజతంత్రశక్తివలన సాతారానగరమున జెఱంబడియున్న

ఛందాసా హేఃఋ నివ్విడిపించి మొహదీను ఖానునకుంతతచేసి
 పుదుచ్చేరినున్న రజాసా హేఋనకు నవాబుతనం బిప్పించి
 యతని వెను వెంట విక్రమ విక్రమార్కులగు ఫ్రాన్స్ సోల్తా
 రులను నసహాయ శూరులగు బారుసిపాయీలనుం గూర్చిన
 నారజాసా హేఋను, చందాసా హేఋను హిరాయిక మొహ
 దీను ఖానుండును నేకస్థులై ఫ్రాన్స్ ఫౌజును మున్నిడు
 కొని, అనువరుద్దీను ఖానును నతని ఫౌజును నిమేష
 మాత్రంబున ముంచి; యార్కాడు నాక్రమించి, యటు
 వెన్కమఘర, తంజాపురి, మైసూరు, ఇక్కేరి మొదలై న
 సంస్థానంబుల నిట్టట్టు గావించి;

తత్సమయంబున లక్ష్మగుఱ్ఱంబులతోఁ దమపై దండెత్తి
 పచ్చి పుదవాపురి నాక్రమించుకొనిన నాజరుజంగు నా నెట్టు
 న నిలువనీయక తఱుమఁగొట్టి గులాం నహుషు మహమ్మదు
 ఖానుని దండంతయుఁ జూఱలాడించి, తురకతమాషుఖా
 నుని నిర్నామంబు గావించి, నలుసింగుఖానుని దండంత
 జూఱలాడించి, మహమ్మదు అబరాల్ పాళయం బంతయు
 నెత్త గొట్టించి, మహమ్మదల్లి ఖానుని పౌజంతయుఁ బటా
 పంచలై పాఱందఱిమి, మఱియునుంగలుగు వీరాధిపీరుల
 నెచ్చటను నఱకా లూఁద నీక చెల్లాచెదరు గావించి, పరా
 క్రమించిన నట్టియెడ నా హిరాయత మొహదీను ఖానుండు
 నాజరు జంగు దళంబునం జొచ్చి పీనుంగుపెంటలు గావించి
 పేర్చియార్చి యపగడంబుగా వారిచేఁ బట్టువడిన నాసుద్ది
 విని కిట్టల్కరెట్టింప సామాద్యుపాయభేదంబులం దంత్రం
 బులం బన్ని యన్నాజరుజంగు ద్రుంగడంగించి, వారి

ధృండంతయుఁ జూటలాడించి యెప్పటియట్ల హిరాయతు
 మొహదీనుఖానుని నిజాము పట్టణంబునం బ్రతిష్ఠించి యత
 నివలన వజాయరాయఁ డనుచిరుదుపేరును జెంగలిపట్టు
 జిల్లా జాగీరునుం గుమారశేఖరుండైన ముద్దువిజయానంద
 రంగరాయాగ్రణిపేర మూఁడువేల గుఱ్ఱంబులకు మనసుబా
 దొరతనంబును నవపత్తుమాయి నురాతంబు మొదలైన
 మహారాజలాఁఛనంబులుం గైకొని దొరయైన డూడైక్కు
 నారాజేంద్రునిచేతను నానబాబునిజాములచేతను ననేక
 స్తోత్రంబులం బడసి యపారంబైన కీర్తిగాంచిన సకలదేశా
 ధీశు లానందకందళిత హృదయారవిందు లై.

43

సీ. సాతారలోనున్న శ ఛందసాహేబును

జెఱఁబాపి పిలిపించు శ నెఱతనంబు
 ధృతి హిరాయిత మొహదీనుఖాను జతఁజేసి
 యనవర్దిఖానుఁ గొరట్టిన చలంబు
 హెచ్చుగా దండెత్తి శ వచ్చిన నాజరు
 జంగును దునిమిన శ సాహసంబు
 నార్కాడు మొదలైన శ యట్టి కర్ణాటక
 సుబకు నబాబుగాఁ శ బ్రబలు శ క్తి

తే. ఛాకగాఁ గృష్ణహద్దు కశన్యాకుమారి
 దాఁకఁ గలిగినదేశ మంతయును గట్టి
 నట్టిసామర్థ్యము విజయానందరంగ
 ఘనునకే గాక యొరులకుఁ శ గలదె ధరను ?

44

సీ. తనరాక విన్నమాత్రమున శబల్లిదుండైన
 ఢిల్లీపాచ్చా గుండె శ తల్లడిల్ల

తనఘాక విన్నయంత నె జయసింగును
 భయపడి కాన్క కశప్పము లొసంగఁ
 దనపేరు విన్నంత శ దద్దరిల్లి నిజాము
 పొంజు చీకాకుఁగా శ పరువులెత్తఁ
 దనయాజ్ఞ బలు సుబేదారులు నితరదే
 శాధినాథులు శిరశసావహింప

తే. జగతిఁ బొంద నాజరుజంగువంటి
 వాని నవలీలఁ దెగటార్చి శ వన్నవాసి
 చెందినవజారత విజయూశనందరంగ
 ఘనుని దృష్టికి నెవరైనఁగాని యెదురె. ?

సీ. ఏఘను జయభేరి శ కా ఘనధ్వని విన్నఁ
 బరరాజహంసలు శ పరువులెత్తు
 నేనరేంద్రుని ధాటి శ నీక్షించి నంతనే
 భోగికులంబులు శ పుట్టలెక్కు
 నేరాజుతేజంబు శ నిసుమంత విన్నంత
 శత్రుచక్రంబులు శ సంచలించు
 నే నృపకేసరి శ హెచ్చుఘాకను విన్న
 వైరికుంజరపాళి శ పూరిఁ గఱచు

తే. నట్టి యానందరంగధరరాధినాథు
 బలపరాక్రమవైఖరిఁ శ బ్రస్తుతింప
 వశమే మహిలోన మనవంటిరవారి కంచుఁ
 బొగడుచును దమతమదేశములకుఁ జనిరి.

కృష్ణరాయల దిగ్విజయము.

మ. పురసంరక్షణ దక్షులౌజనులకున్ రబుద్ధిస్థితుల్ దెల్పి భూ
సురసందర్శిత దివ్యలగ్నమహిమల్ రబొల్సొందనగదంబుతో
స్థిరశౌర్యోన్నతి జృంభమాణగరిమం దిజ్జైత్రయాత్రామతిన్
వెరవొప్పన్ బురిచెంతలన్వెలిగు డాశర్యమంగఁబంచెన్వెసన్.

ఉ. పరిచి సమంచితస్థితి సరభాసదులన్ విలసత్కృపన్ విలో
కించి ధరామరేంద్రులకుఁ రగీర్తిచెలంగ సమస్తవస్తువుల్
మించిన, వేడ్కదాసము లరమేయగతిన్ ఘటియించివిస్ఫుర
త్కాంచన భూషణావళితరతద్యుతిరంజిత దివ్యమూర్తినిన్. 2

చ. వరమతి సద్గుణప్రకటనవైభవ నిర్జితశారదాంబయే
తిరుమలదేవి కప్పురపురదీనెన వీడె మొసంగ పంపఁగా
నరవరమౌళి దివ్యశకురనమ్మలు గన్పడ భద్రదంతి పై
సరగున నెక్కిచత్రమునురచామరములై టయంగ నెంతయున్.

సీ. అనవద్య చిత్రవారద్యస్వనంబులతోడ
భేరి విరావమల్ రబోరుకలఁగ
గంధేభ ఘోకారర ఘనతరధ్వనితోడఁ
దురగ హేషారవస్ఫురణ మెనయ
నరభూసురాశీరశవ ప్రభావముతోడ
వంది మాగధ శబ్దబృందమొసర
సకలాభరణ పంక్తిరచకచకద్యుతితోడ
సురుచి రాయధదీప్తి ర సాబగు మోత

తే. సరస మన్నీలు దుముచార్లు శ చతురవితత
 సకలసేనా సమేతులై శ సంపడింప
 రమణఁ జెలువందు రాజమార్గమున నచ్చె
 రమ్యగుణవాళి శ్రీకృష్ణశరణాయ మాళి.

తే. అతని మహిమకుఁ జాల నశ్చుతము నొంది
 విరులవానలు గురియించు శ వేల్పునఁగ
 విమలసౌధాగ్రములనుండి శ వేమకలర
 సేసజల్లిరి పురిలోని శచెలువ లపుడు.

క. ఇటువలెఁ బురంబు వెలువడి

కటగృహమున నిలిచి మనశుభప్రదవేళన్
 జలుల చతురంగసేనా

ర్భటులెఁగన్ నడచె దిశలఁ శ బ్రతిరవ మడరన్.

మ. చని ప్రాగ్దక్షిణావళి మోత్తర విదిశ్శాలంబునన్ వైరి
 ర నృపాలాననిఁ జుట్టుముట్టుకొని యారాజ్యంబునంగల్గ
 ధనముల్కుందడి, మూఁకలాఁగుటయు మారద్యస్త్రీలతోసర
 న్య నిరూఢిందదధీశులెంతయును జరన్యప్రాణిమన్ గ్రమ్ముడ
 నీ. రతితదిక్తటనట! త్వేట పెటార్భటులతో

ఘోరమైన తుపాకి శ గుండ్లచేత

దవ్వుదవ్వున హెచ్చి శ తివ్వుతివ్వునవచ్చి
 ప్రసరించు రాచూరి బాణములను

పెల్లుగా వెసఁ జిత్తరజల్లుగా వెదఁజల్లు

పెంపరుల్ పెంపారు శ నంపగముల

ధాటిగతి నటింప శ మాటికి సూటిగా

నాటేడు బల్లెపు శ టీఁటెగముల

తే. నటిమితటిమిన భయమున శ విటిగి జరిగి

నిజబలంబుల ధాకకు శ నిల్వకరులు

శరణుఁ జొచ్చినవారలఁ శ గరుణఁ జూచి

యచటి దుర్గస్థలంబుల శ నాక్రమించె.

8

వ. అనంతగం బొక్కహుమ్మత్తున నుమ్మత్తూరు శివసముద్ర

స్థలంబుల నెసంగు గంగరాజు నొడయలనోడించి శ్రీరంగ

పట్టణంబు నిరీక్షించి పరాక్రమక్రీడలు గ్రక్కదల నక్కడి

సంకుల నాయకునిం గటాక్షించి చంచత్ప్రతాపంబున

విజాపురంబుగడి దుర్గంబు చాయం జనుదెంచు సమయం

బున.

9

ఉ. శ్రీలిజేలఁగు నానృపతిశేఖరుధాటికి నిల్వ కెంతయున్

జాలినఁబొంది యచ్చటి రసాతల నాయకులాత్మలన్ మహా

దోళనమంది కోటలును శదుర్గములంగయికొమ్మటంచు ను

ద్వేలభయంబునన్ శరణుశ్రవేడుచుఁగానుకలిచ్చిమ్రోక్కినన్.

క. శరణాగత రక్షణమున

బిర్లుదాంకుఁ డతండు వారిఁ శ బ్రేమం గనుచున్

గరుణించి తత్పురంబుల

నెఱయం దనబలము లుంచె శ నిండినవేడ్కన్.

11

వ. ఇవిధంబునఁ బ్రతిదినప్రవర్ధమాన శౌర్యధైర్యధుర్యుండగు

నమ్మహీమండలాఖండలుండు తొంటి రఘుమహారా

చందంబున నిఖిల రాజులుందనకు హస్తగతంబులు సేయ

నాదవని, ముదుగల్లు, రాచూరు మొదలైన మహాస్థ

బుల నిజబలంబులుంచి మించిగోలకొండపురంబుపై నొ

పూని విరోధుల ఇల్లు మ

నుంనపరాక్రమభూరీణ శ యుద్వీరమణా !

18

వ. అని కుల్కుచు మహాసంరంభంబున శత్రుసైన్యంబుల
పయిం చారసిల్లి.

19

సీ. నడయాడు కొండల శ వడువునవేదండ

తండంబు లొండొండ శ మొడుకొనంగ

గడలి తరంగల శ బెడంగారు చందాన

గాండ్రప్రకాండముల్ శ గడునటింప

పేదుగుగుంపులు వెల్లి శ విరిసిన క్షేతెంచె

ననంగ బల్లెము లీకె శ లతిశయింప

నంచు బింబరమున శ మించిన ట్లంచిత

చ్చతచామంసిత శ చ్చాయ లలర

తే. ఘంటికాకింకిణీఘణాంఘ్రణవిరావ

భూరి భేరీరవంబులు శ బోరుకలగ

రాయ బలములు గవినె శగుఱ్ఱంపు దొరల

పౌజ్ఞపై దేవగణములు శ ప్రస్తుతింప.

20

వ. ఇట్లు తార్కొని యొండొరుల మార్కొని తమతమ దొరల

నామాంకంబు లగు బిరుదులు పేర్కొని తొలుదొల్త

యలబలంబు లెసంగఁ దుపాకుల పెళపెళలు, పెట్టుగ్రోవుల

పెటపెటలు, జబురుజంగుల ఫిరంగుల ధమధమలు, ధమా

మీలఘమధమలు, గొణంపుఁ జివ్వల చిఱచిఱలు, గొణం

బుల జిఱజిఱలు, మనంబులంబట్టు చిఱచిఱలు, శింజినీటం

కారంబులు పరస్పరహుంకారంబులు నన్యోన్యపురస్కర

ణంబులు, నితరేతర తిరస్కరణంబులు, విపధరోషణంబులు,

నెఱయ ఖడ్గాఖడ్గి దండదండి బాహుబాహిం దాకుచ
 బెనంగుచుఁ బాయుచుఁ గ్రమ్ముచు డాయుచు నడచుచు
 గ్రమ్ముచుఁ జిమ్ముచు జిమ్ముచు నెట్టుచు వచ్చవలమెచ్చు
 హెచ్చుచుం జొచ్చుచు నీటెలం గ్రుచ్చుచు బల్లెంబులఁ
 మ్ముచు కేడెంబులం బమ్ముచు శిలల టువ్వుచుఁ గెఱ
 నవ్వుచు తేజీల నడచుచు నేజాలఁ గెడవుచు లకోరీలఁ దు
 ముచుఁ గొండొక నేపు గెండుబలంబులం గన్నులపండువు
 చండశౌర్యంబులు వెలయ భండనం బొనర్చు నెడం దరి
 బడక యొక్క మొగి తురుష్కులుభానుష్కుకౌశలంబడఁ
 జనుదెంచు రయంబుఁ గన్గొని సరంభంబునం బెమ్మసా
 రామలింగనృపాలుండు కృష్ణరాయక్షమాకాంతున
 ట్లనియె.

పంచచామరము. పరాకురాకు రాకుమంద్రబారసీకభూపతుఁ

చిరాకు మీఱ దట్టమైన శ సింగిణీలకోరులన్

జిత్తాగుత్తాలవేసి డాసి చిల్లుపొల్లు సేయుచున్

నిరాకరించి మించివచ్చు నేర్పుఁజూచితే నృపా !

ఉ. పంతముతో హుటాహుటినిఁ బాజులలోపలఁ జొచ్చి సైన్యవి

తింతలుగాఁగ ఖడ్గహతిఁ ద్రొంచెదఁ దేరిజత్రాస్తు మీరలీ

చెంత నెయుండి కన్గొనుఁడు శ శీఘ్రముగాఁ బరవీరి రాజులఁ

దుంతవయాళికానిపురిఁ ద్రోచెదఁ జండపరాక్రమోన్నతిన్

క. మీ రాసమయంబున జయ

భేరిరావములు చెలఁగఁ శబ్దధుతర సైన్య

శ్రీరాజిలఁ దఱిమినచో

జేరరె తమస్థిను కరులుర చెల్లాచెదరై.

మ. అనుచుంబల్లెము కేలఁ బూనుకొనిశౌర్యారూఢులొకమ్మవా
 ర్వేను వెంటఁబది వేలుబల్లెములతోరవిఖ్యాత శౌర్యోన్నతిఁ
 జను దేరఁఘనసింహ నాదమలరక రదతైస్యముంజొచ్చిహె
 చ్చినదైర్యంబునఁ బారసీకతతులంఁజెండాడె నుద్దండుఁడై.
 మ. మొనకున్వచ్చినవిచ్చుకత్తులసివేముస్తీదు మేల్ రొతులఁ
 కునుమాడంగనుగల్గిపార్శ్వములయంఁదుంగ్రమ్మునశ్వమ్ముల
 న్దనబల్లెమ్మునఁ గ్రుమ్మెక్రిమ్ములుచువెనక్కదారసిల్జోదులఁ
 గనిదూరంబుదొలంగఁ జేయుఁబటుదోరర్థరవ్వంబభిరవ్వంబుగన్.

క. ఆదండధరు డటంచుకొ

గోదండధరు ల్లలంగఁ ర గుటిలారిమహా

వేదండతతులఁ గూల్చెకొ

వేదండనిజాప్తనృపుల్రవేడుకఁ జెందన్.

27

క. ఘనశరతతులం దనసా

ధనగతుల నివసరి, రిపులురతల్లడిలఁగ హ

త్తీనరయమునఁ దలుముచుఁ గ

త్తి నతఁడు దేరిజపుఁద్రాళ్ళురతెగఁ గోసి వెసన్.

23

చ. అట్టహాసంబుచేయు నతని బెట్టిదంపు దిట్టతనంబునకు
 గుట్టుసెడి యరిసెన్యంబులు తట్టుంబడినపులుఁగులగతిం
 గొట్టుమిట్టాడి తెఱలంజూచుసనుయంబునఁ గృష్ణరాయధరా
 నాయకహరినాయకుండు చండశౌర్యంబున నుద్దండ వేదండ
 సమారూఢుం డగుచు గుభయచామరచ్ఛత్రమరకత కేతన
 ప్రభలు వెలయు నటువదేనువేలగుట్టుంబులు నాటులుక్షుల
 పదాదివర్గంబు నిన్నూరుఘటంబులయేనుంగుల్లుం గొలువ
 నొక్కనిబ్బరంబున సింహనాదంబులు రోదోంతరంబులు

నిండం దఱుముచు జయభేరికాతాడనఁబు గావింప నిరె
గించిన.

మ. జలధుల్ ఘూర్ణి తెదిక్కరుజ్జెదరెజాంతల్యంబునొందెన్
స్థలిధాత్రీధరసంఘముల్ గదలె బాతాశంబు స్వప్నోక్తమ
గలఁగెన్ శత్రుభయంకరప్రకటదోర్ధ్వస్ఫురత్కృష్ణరా
యలసద్భేరిధణంధణస్వనమిలాశాంతఁబులంబర్వగన్.

తే. అటుల జయభేరికారవం శ బతిశయింపఁ
జెలఁగి చనుదెంచు నతనికో శ ల్లలకుఁ గాఁగఁ
జెదరి బెదరి కలంగి కన్ శ జెదరి తొలఁగి
గచ్చువిచ్చయ్యెఁ బారసీ శ కవ్రజంబు.

వ. అయ్యవసరంబున.

ఉ. వాహినిఁగూర్చి నీవు శరశపాళి విరోధుల ముంచితొ న్న
వాహినులందు నెన్నఁదగువాహినిఁగానె భవత్సహాయ
యూహరులకొశరా ర్తినలరయించెదఁ జూడుమటంచునెంచె
నా హరినీల నీలసలిలవృత్తిఁ గృష్ణయునించె నెంతయున్.

క. కొందలము మిగుల మదిలో
నాందోళన మంది శత్రు శ లకట భోదా నే
మందము సీమలకుం జను
టందము గా కిచట నిల్వ శ నగునే మనకున్.

ఆ. ఎందుఁ జనఁగరాని శ యిక్కట్టు ప్రాపించె
గృష్ణరా దొడంగె శ గృష్ణరాయ
లివలఁ దఱుమఁ జొచ్చె శ నెంతయు వెఱపింపఁ
బోయి వెఱచుకొన్న శ చాయ యయ్యె.

తే. పదరి కృష్ణదాటి శ పదపద మని వచ్చి
యొక్క మన్నెవాని శ కోర్వలేక
తిరిగినట్టు లయ్యె శ దెలియంగ రాయల
యెదుటఁబడిన రిపులు శ బ్రదుకఁ గలరె ?

36

తే. వెనుకముందైన యంతనే శ వెనుకముందు
తోచకున్నది నదిదాటి శ తొలఁగు టటిది
మునుచు మంత్రులుఁదారు నశనోన్యచింత
నాత్మలోఁగుంది కడలేని శ యార్తిఁజెంది.

37

ప. యథాయథ లై మదహయగజాదుల నటుఁబెట్టి యొక్క
యుదుటున నది నుటికి దాటుటయు.

38

తే. అటుల జయలక్ష్మిఁ గైకొనినహరులఁ గరులఁ
బరులధనపంక్తులను దనశవశముచేసి
వెలయు శ్రీకృష్ణరాయల శ విభవగరిమఁ
గాంచి కమ్మలపండుపుర గాఁగ నపుడు.

39

తే. సరససాహిత్యర నన విశస్ఫురణ మెనయ
చేరి వినుతింప మాదయగారి మల్ల
నార్యుఁ డల యలసాని పెద్దార్ధార్యవరుఁడు
ముక్కుతిమ్మన మొదలైనశముఖ్యకవులు.

40

ప. అటుఁగదలి యవ్వల దుర్గమంబగు నుదయగిరిదుర్గంబు
సాధింపం దలంచునెడ నగ్గజపతిసీమం జూడఁబోయిన చారు
లరుదెంచి ప్రణతు లగుచు.

41

చ. జయజయకృష్ణరాయనృపచంద్రపురందరభోగసాంద్రమీ
దయను గళింగదేశ వసుధాపతివర్తనమెంతయు మహా

రయమునఁ గాంచి వచ్చితిమిఁ రాజవ రేణ్యుఁ డతండు సంతత
ప్రియకరుఁడా శ్రితావనగశరిష్ఠగుణాభరణుండుచూడఁగన్.

సీ. కుంద బృందః నవారవిందముల్ జెన్నొంది

యంద మా పొందఱ్ఱు ర చందువాలు

పచ్చడాల్ హెచ్చు రాగచ్చు రాణించుడాల్

ముచ్చటల్ మించు మేల్ ర మచ్చగములు

కల్వరా చెల్వు రావిల్వరాణించుఁ క్రొం

జల్వ రాజలు గొప్పరచప్పరములు

నిందిరా మందిరారనంద రాజన్మహా

మందిరాదిక గృహశ్రీందములును

తే. నెందుఁ గనుఁగొన్నఁ గన్నులరవిం దొనర్చు

నార గోదావరీ వారిరపూరవర్ధి

తామితారామ సర్వసస్యాభిరామ

నవ్యగుణధామ యాజగత్నాథశిష్యు.

43

గీ. అల జగన్నాథుని ప్రసాద ర మఖిలజనులు

స్పృష్ట దోషంబు లేక భుజింపవలయు

సమ్మహా వైభవంబు బ్రహ్మాదులకును

సన్నతింపంగ శక్యమే ర సార్వభౌమ !

44

ఉ. ధీయుతుఁ డాముకుందగజర దేవు సరంతర మెంతయున్ జగ

న్నాయకుల నృజింపుచు జరనంబులఁబ్రోచుచుచిఱిండకీర్తితో

నాయత సౌధమంటపమునందు నిజాశ్రితులెల్లఁ గొల్వఁగా

శ్రీయలరంగ సింహమణిరచిహ్నితపీఠమునన్ వసించెడున్.

శా. భూనాథోత్తమ యొక్క వింతగలదారభూవర్త గోదావరీ

న్నానాథంబరుదెంచువేఁగుఁ గని కొండంగల్లుపాశ్చాత్యవీ

రాసీకంబులు చుట్టిముట్టుటయు శౌర్యస్ఫూర్తి శోభిల్ల వే
 గానన్నల్వరుక్షత్రియుల్ కడఁగివీరకంగూల్చిరమ్మూఁకలన్.
 మ. అదియుఁగాక మహావిచిత్రములు దేవాయొక్కపాత్రుండు బె
 ట్టిదమాఖడ్గహతిఁ మహీరుమామఃఖండం చెఁ మహాద్ధత్యసం
 పద ఘోటిందుమికిం చెనొక్కఁడుఘనాంభ సేతుమధ్యోర్వి నా
 సదయున్దైతయు మెచ్చి వారికొసఁగెఁ సదూభిషణవ్రాతముల్.
 తే. బలపదార్గురు రాజులేరయిలను వేడ్క

నిట్టిక్షత్రియపాత్రు లై శ పుట్టిరొక్కొ
 కా దనిన నింత దోస్సారగరిమ గలదె?
 కృష్ణరాయక్షితింద్ర సత్కీర్తి సాంద్ర! 48

ఈ విన్న కన్న కొన్ని శ వింత లెంతయు మీకుఁ
 దెలుపవలయు, గాఁక శ దేట పడఁగ
 విన్నవించినార శ మిన్ని యాకర్ణించి
 కొంచె మనక చిత్తరగింపవలయు. 49

వ. అని యివ్వధంబునం దెలుపు చారులవాక్యంబులు విని య
 ద్భుతంబున నమ్మహీరమణుండు బహుమానం బొనరించి
 కతిపయప్రయాణంబుల నగ్గజపతి పాలనంబుననుండు నుద
 యగిరిప్రాంతంబు సేరి. 50

కృష్ణరాయల యుదయగిరి ముట్టడి.

తే. తనవతాప ప్రకాశంబు శ దనర బంధు
 జనమనఃపద్మనికరరంజన మెలర్ప
 నహిత కువలయవరగర్వమణఁగ నుదయ
 గిరికి వేవేగ నయ్యనుం శ డరుగు దెంచె. 51

క. వచ్చి చతురంగ బలములు

విచ్చలవిడి నాల్గు దిశల శ వెలయఁగ నిలిచెన్

మెచ్చలరఁగఁ దనమహిమ వి

యచ్చరు లచ్చెరువుతోడ శ నభినుతి సేయన్.

సీ. ఏచాయఁ గనుఁగొన్న శ హేరాశమై తోఁచు

గంధాంధ సింహశరగజచయాళి

యేవంక నీక్షింప శ హేషారవో దీర్ఘ

గాంధార కాంభోజశకాండ వితతి

యేదారిఁ జూచిన శ నాదారిన తుపాకి

బలువైన జబురు జంతులు ఫిరంగు

లేదండ గణుతింప శ వేదండ కరచండ

కోదండ ధరభట శ కోటిపటలి

తే. మెచటఁ జూచిన బల్లెంబు శలీఁతెగములు

గలుగురాయల దళ మెల్లఁ శ గలయఁ గాంచి

యుదయగిరిచెంత నుదయించె శ నొక్కవెంత

యనుచు దుర్గములో మంది శయభుకుఁ జెంది.

క. అభిమానమునకుఁ గాన

య్యభరాజు జనబుబోరె శ నెంతయు బాహు

విభవం బెలర్ప సేనా

రభసమ్మున కెదరికృష్ణశరాయలతోడన్.

క. దుర్గమ మగు నాదుర్గమ

నర్తకగణిఁ దీయఁ గృష్ణశనానీకములున్

దోర్గర్పమునన్ నానా

మార్గంబులఁ బోరి రపుడు శ మాద్యగ్గతులన్.

బ. కోటలు దుర్గముల్ శగొనుచు దోఃపటులీల
 ధాటిచే మించు నార్య్విటివారు
 కంటకాహిత కంఠశలుంఠనోదతలీల
 దంటలై తగు తొరశగంటివారు
 నిబ్బరంబుగ శత్రుశనికరంబు నడఁగించి
 ధీరులై మించు గోశబూరివారు
 చాల దోర్బలలీల శ సమదారి సఁఘంబుఁ
 మాలించి నెలయు సంశద్యాలవారు

తే. నాదిగాఁ గల్గురాజులు శ మేదురగతి
 తుఱ్ఱవదొరలును బోయలు శ దురుసుగాఁగఁ
 బ్రతిదినంబును ఘోర మౌ శ రణ మొనర్ప
 నిలిచిపోరాడె గజపతిరబలము లపుడు.

56

ఉ. తీవిగ నొకువారును గశడింది రహిన్ వెలుగోటివార లా
 రావెలవారు గూడుకొని శ రాత్రిఁబవల్ చతురంగసేనతో
 నేవగఁజూచియుం దెలియనేనియుశక్యము గాని దుర్గము
 భూవరమౌళిగాంచి యొకశ్రుఘ్నాటనె తీసెనంచునుగ్రుక్కె

ఉ. దిగ్గునలేచి సాహసముతేటపడన్ మునుమున్నుగాఁగ
 నగ్గలికన్ జెలంగు విధశమంతయుఁ గన్గొని రోషచిత్తు
 లగ్గల కెక్కిరందఱు బలంబు చలా బలరన్ రవంబు
 దిగ్గజముల్ వడంక బలుతెంపునగుంపులుగూడి యు

క. తనధాటి కళుకుచుంగ

క్కన దుర్గముడిగ్గి కావురకా వనువారిన్

కనుగొని యాభూరమణుఁడు

ఘనతరకారుణ్య రసము శ కడలుకొనంగన్.

తే. జడియకుఁ డటంచు నభయహస్తం బొసంగి
 యమ్మహాదుర్గ మహిమకు శ నద్భుతంబు
 నొంది యచ్చట నాపులరనుంచి యవలఁ
 జనియెనుద్దండశౌర్యప్రచండంఁ డగుచు.

60

సీ. అట కందుకూరు బెట్టదరె కాహళ శంఖ
 భేరి విరావముల్ రబోరుకలఁగ

నావలఁ గొండవీడదరెది క్కటనటత్
 సేనారజో వ్రజశ్రీలు వెలయ

మఱి కొండపలిఁ గలంగెరట న్నదేభేంద్ర
 ఘంటికాఘణ ఘణంగఘణలు చెలఁగ

నామీఁద వినుకొండరయల్లాడె భటసము
 ద్భటసింహరవ మహారృట్టులు దనర

తే. వెండియును గల్గుకోటలురవివిధదుర్గ
 తతులు తమఁదామె విడిచికొండలకుఁ జేరి
 రచటి గజపతివారిరసై న్యాధినాథు
 లల నృపాలుని దాడికిరనిలువలేక.

61

తే. ఎదురుకాంచనముద్రలురముద మెలర్పఁ
 దెచ్చి వేవేగఁ జేతికందెచ్చువారు
 శరణు వేడుచు సాష్టాంగమెఱఁగువారు
 నైరియుత్తరమునఁ గల్గునట్టి దొరలు.

62

ఆంధ్రమూషకము.

సీ. నిర్మిదవిషయుక్త శ నిశితదంష్ట్రలఁబూని
 భేదించు నెటువంటి శ గాదెలైన
 దారుణోద్యద్దంతరతితిచేత ఖండించు
 గుటుతుగా నెటువంటి శ కోకలైన
 పటుసురంగాగార శ భరితంబుగాఁద్రవ్వఁ
 బొంకాన నెటువంటి శ భూషి నైన
 కీచుకీచునినాద శ వాచాపటిమచేత

వర్ణించు నెటువంటి శ ప్రభువునైన
 తే. నతఁడు సామాన్యుఁడే నశరేంద్రదాలయాంత
 రంతరానేక పేటికాశక్రాంతవస్తు
 హరణసురధాణి యావినాశయకుపతాణి
 చారుతరమూర్తిమూషకశచక్రవర్తి.

1

విజయవిలాసము కృతినిచ్చుట.

వ. (చేమకూర వేంకట కవీంద్రుండను) దంజాపురీనాథుఁడగు
 రఘునాథ మహీకాంతు ననంతశోభనగుణమ్ములలోనం
 గొన్ని తలంచి.

1

క. కావున నే నొనరించిన
 యీవిజయవిలాస మనెడి శ కృతిరత్నఁబుక
 గేవలభక్తినిఁ గానుకఁ
 గావించెద నని తలంచి శ కౌతూహలి నై.

2

వ. ఉన్నయెడ నొక్కనాడు.

సీ. కుందనంపుఁ బసిండి శ కుళ్ళాయిజగలపైఁ

జొకట్ల నిగనిగల్ శ చొకళింప

హురుమంజిముత్యాలరయఱచట్టపైఁ గొప్ప

పతకంపుహారముల్ శ పరిధవిల్ల

వెలఁజెప్పరాని కెరవులపంకజము దాడి

వీతాంబరంబు పైఁ శ బెరిమనెఱప

గబ్బిమన్నెకుమార శ గండపెండేరంపు

జిగి పదాగ్రంబుపైఁ | జెంగలింప

తే. దొరల మంత్రులఁ గవుల నారదరణసేయు

కరము కంకణకాంతి నల్లడల నిండ

నిండుకొలువుండఁ గన్నులరపండువుగను

తీవి సమ్యతరఘునాథ శ భూవరుండు.

4

తే. అట్టు లొడ్డోలగం బున్నరయవసరమున

వినయభయసంభ్రమములు నారవెంటనంట

ననుఁ గృపాదృష్టిఁ జల్లఁగాఁగనుచు నుండ

సమ్ముఖంబున కరిగి యంరజలి ఘటించి.

5

ఉ. శ్రీరసభావముల్ వెలయఁజెప్పిప్రబంధము లెన్నియేనిమీ

పేరిట నంకితంగిడిన శ బిడ్డలనెందఱు బేరు పెట్టినన్

దీఱునె మీఱుణంబయినఁదెచ్చుతిఁగానఁ బరిగ్రహింపు మ

య్యా! రఘునాథభూపరసిరకాగ్రణిమామక కావ్యకన్యకన్.

క. అని విన్నవింపఁ జిత్తము

ననలొత్త బరిగ్రహించి శ న్నాపె నింతిం

తనరాని వత్సలత్వము

కనిసింపఁగ హర్షభర విరకస్వరముఁ డై.

తే. కలనయిన మిమ్ముగా కన్యఁగొలువ నంటి
కృతు లొకరి కీను మీకె యంఠకితము లంటి
పలికినప్రతిజ్ఞ చెల్లింపరవలదె యిట్లు
వాణ్ణియమరూఢి నీయంతరవాఁ డిక్కేడి ?

5

క. వాసింఁచుఁ గవిత చెప్పిన
వీసర వో వొకట భక్తివిశ్వాసంబుల్
నీసొమ్ములు సామాన్యుడ
వే! సూర్యవరప్రసాదిరవిజ్ఞగ మెఱుంగన్.

9

క. ప్రతిపద్యమునందుఁ జమ
త్కృతి గలుగఁజెప్పనేర్తురవెల్లెడ బెళుకా
కృతి వింటి మపారముగా

క్షీతిలో నీమార్గ మెవరికిఁ రాదు సుమీ.

10

తే. క్షతధర్మమె గద నీకు ర గలదిమొదలఁ
దమ్ములు సుతుల్ హితులు గూడ ర మమ్ముఁగొలిచి
తిపుడు కృతియును జెప్పి మా ర కింపొనర్చి
తొకటఁగా దన్నిటను బ్రయోజకుడ వీవు.

11

తే. అని సుధామధురోక్తుల ర నాదరించి
మంజులపదార్థభూషణాంబర కదంబ
కరితురంగాదివాహనోత్కరము లిచ్చి
న న్న సాధారణముగ మరన్న న యొనర్ప.

12

చ. అభినవభోజరాజ బిరుదాంకుడు శ్రీరఘునాథశౌరికి
శుభమతి నేలినందులకు ర సూడిదచేసితి న్నార మిక్కిలి

- సభలగణించ మన్ననలొనర్పఁ బ్రబంధము నింతయు
 ప్రభునకు నంకితంబొనరుపంగలిగెంగద యంచు వేడు
 ఉ. ఆనతి యిచ్చెనా యదిశిరలాక్షర! మెవ్వని నేని మెచ్చె
 వానిఁగృతార్థుఁజేయుఁ; బగరవాఁడయిన శరణంబుచొచ్చె
 యానరునేర మెంచక, తననంతటివాని నొనర్పు; నిచ్చెనా
 యేనుఁగుపాఁడి, యీడుగలరదే రఘునాథనృపాలమౌళి!
- ఉ. ఎందునువిద్యలేయెఱుంగర రెవ్వ; రెఱింగినఁ గొంతమాత్ర
 యాదును సాహితీరసమరహత్త్వమెఱుంగ, రెఱింగిరేని
 యందమెఱుంగలే రెఱింగినప్పటికి వినిమెచ్చి యీ
 న్నందగునచ్యుతేంద్రరఘునాథవిభుండె ప్రవీణుడన్నిట
 సీ. సింహాసనముమాట ర శిథిలమాటలు విని
     గట్టిగా నిలుపఁ గంఠకణముఁగట్టె
 గోటిసౌఖ్యలు మీఱఁ ర గూర్చినధనరాశి
     గొల్చువారల కిచ్చెఁ ర గొల్చునలెనె
 తుండీర పాండ్యాది ర మండలాధిపులపై
     దండెత్తి గెలిచె నురద్దండ మహిమ
 నేల యీనినయట్ల ర నిలిచిన వైరులఁ
     బంచ బంగాళమై ర పాఱఁ దటిమె
- తీ. గర్వితారాతి మస్తక ర ఖండ నోత
 రక్తధారానుషంగాతి ర రక్తధార
 నిజకృపాచీకఁ గావేరి ర నీటఁ గడిఁగె
 నిఖిల గుణశౌలి రఘునాథ ర నృపతిమౌళి.

వ. అట్టి గుణనిధి కభ్యుదయవరంపరాభివృద్ధిగా నాయొనర్పరి
బూనిన విజయవిలాసంబను శృంగార ప్రబంధంబునకుఁ
గథాక్రమం బెట్టి దనిన. 17

కృష్ణరాయల పట్టాభిషేకము.

వ. ఇట్లు వీరనరసింహ ధరాఖండలుండు మహేంద్రవైభవంబున
విద్యానగరం బేలుచు నొక్కనాఁడు. 1

తే. తమరు పెద్దల రైతి రిర త్తఱినిఁ గృష్ణ
రాయ లనుపేరి మత్పుత్ర శ రత్నమునకుఁ
దనరఁ బట్టంబుగట్టెద శ ఘనత మిఱ
ననుచు నప్పజితోన మంతనము చేసి. 2

మ. సరసీజాతుని సత్కృపాగరిమచే శ సత్కీర్తి రానింపఁ గా
ధరణీరక్షణదక్షతఁ నెలయు పురత్తారమ్ము రమ్మంచుఁ బం
గరుడాల్బుద్ధ మెఱుంగుటంగరము వేడక గృష్ణరాయక్షితీ
శ్వరుహస్తంబుననుంచెభూవరుఁడు రాజద్రాజధర్మస్థితీ. 3

క. సత్తాజిద్ధరణీపతి
మిత్రుఁడు రత్నంబొసంగ శ మెఱసినరీతి
జిత్రముగఁ గృష్ణరాయధ
రిత్రీపతియుంగరంబు శ శ్రీ నొప్పారెన్. 4

సీ. ప్రణుతింప నతఁడు తోరణగట్టుఁ బరసీమ
లనురీతి నూత్నతో శ రణము లెసఁగ
రిపులఁ జండించి సత్కృపఁ దత్పుతుల నిల్పు
నట్ల ద్వారములందు శ ననఁటు లమర

విలిఖించు నతఁడు ది శ క్కుల జయస్తంభాళి

ననుమాడ్కిఁ జిత్తర్వు శ హర్వు లలర

వెలయు నిట్లతనికి శ ర్తులు దిక్తటుల నన్న

సరణి ముత్తైపుముగ్గు శ జగ్గు లమర

తే. నభినవాలంకృతస్ఫూర్తి శ నతిశయించె

నప్పరిరత్న మపుడు మ శ హద్భతముగ

ప్రకటమహిమల శ్రీకృష్ణ శ రాయనృపతి

శ్రీకరంబైన పట్టాభి శ షేక వేళ.

మ. సరగందెచ్చిరిభూసురోత్తములు కృరన్తాగౌతమిజాహ్ని

వరణాసూర్యసుతాక వేరతనయాశవారాశిముఖ్యాంబువు

గతిమంగాంచనరత్నకుంభతక్షులం శ గారుణ్యవిశ్వాసత

త్పరులైయెంతయుఁగృష్ణరాయవిలసద్రాజ్యాభిషేకార్థై

తే. శంఖకాహళభేరిప్ర శ చండవాద్య

తతరవంబులు భూనభోం శ తరము నిండ

బ్రాహ్మణుల్ కృష్ణరాయధ శ రావరునకుఁ

జెలఁగి పట్టాభిషేకంబుఁ శ జేసి రెలమి.

సీ. చక్కెఱవిలుకాని శ చక్కందనము గల్గి

చొక్కమా నార్వీటి శ బుక్కరాజు

సాకల్యముగఁ గీర్తి శ సర్వదిక్తులందుఁ

బ్రాకటస్థితి నించు శ నౌకువారు

కంటక రాజన్య గర్వంబు లడఁగించి

లీలచే మించు నం శ ద్యాలవారు

ధాటీనిరాఘాట శ ఘోటీహతవిరోధి

కోటులైవెల్గు వె శ ల్గోటివారు

తే. చంద్రతరశౌర్య లగు కురా శ సానివారు
 బూదహాలివారు మొదలైన శ భూమిపతులు
 కొలువఁ బట్టాభిషిక్తుఁడైన శ చెలువు మీతె
 రమ్యగుణపాళి శ్రీకృష్ణ శ రాయమాళి.

8

అన్నన్న యతఁడు సి శ హాననంబెక్కిన
 నిభరాజు తాఁగొండ శ లెక్కఁదొడఁగె
 నయ్యారె యతఁడు ప శ ట్టాభిషిక్తుఁడైన
 సింధురాణేత్రమఃల్ శ చెమ్మగిల్లె
 హైసరే యతనిపే శ రనినమాత్రముననే
 కురుదేశ మే ల్రాజు శ గుండె లదరె
 నోపేచా యతఁడు ఖడ్గ శ మొక్కింత ముట్టిన
 సకలారిసంఘము శ ల్పంచలించె

తే. మాయురే నరసింహకు శ మారరామ
 చంద్రశౌర్యనితాంతరా శ జత్సమాఖ్య
 కృష్ణరాయాభిధాన వ శ ర్థిష్ఠుఁడేలు
 ధర్మముల్ ధాత్రిలో యథా శ ర్థంబు గాఁగ.

9

శా. శ్రీలీలాత్మజ కృష్ణరాయ సమరో శ ర్వి న్నీదు వైరిక్షమా
 పాలుర్వఁగి హయాధిరూఢులగుచు శ బాఱన్ వనీశాఖిశా
 భాలగ్నా యత కేశ పాశులయి యూర్జగన్ గేకిసల్పొట్టి యు
 య్యలో జొంపములంచు బాడుదురుభిల్లాంభోజపత్రేక్షణల్.

సూరకవి : గంగాభవాని

సీ. బ్రహ్మాండభాండసం శ పత్తి కుక్షినిఁ గల్లు
 పద్మనాభుని పదా శ బ్రహ్మచర బుట్టి
 సకలరత్నాకర శ స్థాన మైయుప్పొంగు
 నంబుధీశుని చర శ ణంబు ద్రొక్కి
 పరమ తత్వజ్ఞుడై శ పరగు శంతనమహీ
 రమణు వామాంక భాగమునఁ జేరి
 యఖిలలోకాధీశుఁ శ డై మించి విహరించు
 శివు జటాజూటాగ్ర శ సీమ నిలిచి

తే. తనరు నీవంటి ధన్య కు శ త్తమము గాదు
 పూసపాటి మహాస్థాన శ భూమియందుఁ
 గాలు ద్రొక్కంగ నోడుఁ జం శ డాలుఁ డైనఁ
 గదలు మిట మాని దివిజగంఠగా భవాని.

సీ. కృతకాద్రు లాయెనా శ కీలోగ్రఫణిఫణా
 నేకపూత్కారవ శ స్మికచయము
 విరిదోట లాయెనా శ కటకు కంటకకంట
 కాంకుర విస్ఫురి శ తాగ చయము
 పువ్వుఁబాన్పు లాయెనాశనవమంజులశ్వేత
 లవణాలవాల మారచవిటినేల

బొమ్మరి డ్లాయెనా శ భూరి భేకాండజా
 ధారమై తనరు కేరదారచయము

తే. నీకు విహరింప వసతు లై శనివ్వటిలెన ?
 చిన్ని పొలములు, పేదలరక్షేత్రములకు

ఘాతుకత్వంబు సేయు మృష్కరులు కలరె ?

కదలు మీట మాని దివిజగంగగా భవాని.

—అడిదము నూరికవి.

మ హా క వీ ం ద్రు లు.

కవితా కన్యకు నలుగురు

కవి జనకుఁడు, భట్టు దాది ర గణుతింపంగా

నవర సరసికుఁడె పెనిమిటి

యవి వేకియె తోడఁబుట్టు ర వనవేమనృపా !

1

—చాటువు.

జనని నమస్తభాషలకురసంస్కృతభాష ధరాతలంబునక

ఘనలలితార్థ గౌరవవిరకాసి తెనుం గభిరమ్యమంతకున్

గనుఁగొనఁ జూతబీజమునరకంఁటెను గోమలపత్రపుష్పశో

భనమ్మదు పల్లవాభినవర బాలరసాలము సొంపు నింపడే? 2

—శ్రీపర్వతపురాణము.

పరశక్ భారత కల్పనారతులు శరబ్దస్ఫూర్తి సంధింప ని

ర్భరవృత్తిక బరమేశపోతఘనలాలంకారముల్లూర్పఁ జూ

పరులై నట్టి పితామహాద్యులు నుతు :ల్పాటింపనర్తించు నీ

రసాంధ్రోక్తివధూటికేను సుమనఃస్సంపూర్తిఁగావించెదన్.

—వేంకటాచ్యుడు.

ఈశుచేఁ గాంచి సాహిత్యవిద్య ధరిత్రి

నిల్వినయట్టివారణిని భజించి

శ్లోకార్థమునఁ జంద్రజూటు. మెప్పించి యి

ష్టార్థముల్ గొన్నమర్హులు నుతించి

గద్యంబు చెప్పి శంకరునిచే గరములు

ప్రతిభతోఁ బడసినరబాణుఁ బొగడి

శతకంబు చెప్పి భాస్కరుని మెచ్చుఁగఁ జేసి

యురుదేహుఁ డైన మరయూరుఁ గొలిచి

తే. భవుని మెప్పించి కన్నలుఁరబండిదెచ్చి

వనిత కిచ్చిన కాళిదాసునకు మ్రొక్కి

వారునివినుతులచే బాసలరాడఁజేసి

నట్టిధట్టుని నన్నయభట్టుఁ దలఁతు.

— పెదపాటి

సీ. శబ్దశాసనకావ్యర సంఘట్టనక్రమా

నందితబుధవద్యునన్న పార్వ

నుభయభాషారచనోన్నిద్రభద్రవ

చోరాజిఁ దిక్కన ర సోమయాజి

లక్ష్మ్యలక్ష్మణకళారలంకారసాభాగ్య

సత్కావ్య విన్యాసు ర శంభుదాసు

ఛందోనిబుధనరచాతురీధోరేయ

వాగ్ధాము వేములరవాడభీము

తే. రసికజనపద్మదిననాథు ర రంగనాథుఁ

బ్రకటకృతికర్మనిస్తంద్రుభాస్కరేంద్రు

నమితరసభావు శ్రీ త్రిపురారిదేవు

సూక్తితిమిధాము నాచనరసోముఁ దలఁతు.

— ఆంధ్రకవి రామ

సీ. నన్న పార్వ్యుడు ప్రబంధప్రౌఢవాసనా

సంపత్తి సొంపుపురట్టింపనేర్చుఁ

సీ. అల విన్నకోట పేరదన లక్షణజ్ఞత

శబ్దశాసనకవిశబ్దశుద్ధి

ప్రాబంధిక పరమేశ్వరు నర్థమహిమం బు

భయకవిమిత్రుని పదలలితత

శ్రీనాథు వార్తాప్రసిద్ధి నాచనసోము

భూరికాతన్యంబురపోతరాజు

యమకవిధము మల్లరయమనీషి చిత్రంబు

పింగళి సూరకరవివరు శ్లేష

తే. యాంధ్రకవితాపితామహు నల్లికబిగి

ముక్కు తిమ్మన తేటయురభూషణుని య

లంకృతియు నీకె కలదా తలంప లక్ష

ణకవియప్పయ వేంకటరసుకవిచంద్ర. — గణపవరపు వేంకటకవి.

తే. అల్లసానివానిరయల్లికబిగిసాంపు

ముక్కు తిమ్మనార్యురముద్దుపలుకు

పాండురంగవిభునిపదగుంభనంబును

గాకమానిరాయరసీక తగుర.

మూర్తికవి.

ఉ. శిష్టకవిత్వవైఖరివిరచిత్రత రాఘవపాండవీయ ము

త్కృష్టముగా రచించి జగదేకనుతు ల్లని ధాత్రిలో నవ

స్రష్టయనంగఁ బద్మభవ ర సన్నిభుడైన మహాకవీశ్వరా

భీష్ట తమప్రభావ్రుడగు ర పింగళిసూరకవీంద్రుఁ గొల్చెదన్

— శివరామాభ్యుదయము.

క. చిన్నన్న ద్విపద కెఱుగును

బన్నుగఁ బెదతేరుమలయ్య ర పదమున కెఱుగున్

మిన్నంది మొరసె నరసిం

గన్నకవిత్వంబు పద్య ర గద్యశ్రేణిన్.

== చాటువు.

క. కాకులవలెనింటింటను, గాకవులున్నారు; హంసకై వడిభువిలో
శ్రీ కామనీకెతగురా, యేకడనుడిఁబాలునీరు శ నేర్పఱుపంగన్.

—కామేశ్వరకవి

ఉ. పూర్వకవీమ్రులంగొలుచు శ పూరికనిష్పటివారిఁగొల్తుని
ర్గర్వత; నిక్కవీంద్రులు పురరాణకవీంద్రులకంఠెదక్కుజే?
యర్వినినేటివారగుటయొచ్చెమెనేడును దామ్రుపర్ణిలోఁ
బూర్వపుముత్తయంబులనుబోలిన మాక్తికరాజలేదొకో?

—జైతరాజునుమ్మయ.

నీ. సేకలవిద్యలయందుఁ శ జర్చింపఁ గవిత యు
త్కృష్టమం డ్రది నిత్య శ కీర్తికొఱకు
నర్థాః పికొఱకు నా శ వ్యవహారలక్షణం
బెఱిగెడుకొఱకు న శ నేకవిధము
లగునమంగళముల శ హరించుకొఱకు ను
చితనిత్యసౌఖ్యసం శ సిద్ధికొఱకు
సొనరఁగాంతాసమ్మి శ తోపదేశగబునఁ
బ్రీతిమై హితమాచ శ రించుకొఱకు

ఆ. నయ్యో గానఁ బెద్ద శ లాచరించెద రంచు
నేర్పుకొలఁదిఁ గృత్యయొ శ నర్పఁ బూని
యస్మదీయకృతికే శ నధిపతిఁ గావింప
నర్హుఁ డెవ్వఁ డొక్కొక్కయని తలంతు. —అనంతామాత్యుఁడు.

ఉ. బాలరసాలసాలనవ శ పల్లవకోమల కావ్యకన్యకన్
గూళలకిచ్చియప్పడుపుఁ శ కూడుభూజించుటకంఠెసత్కవుల్
హళికులై ననేమి గహ శ నాంతరసీమల॥ గందమూల కా
ద్దాళికులై ననేమి నిజ శ దారసుఖోదర పోషణార్థమై. 15
—పోతనామాత్యుఁడు.

మహాపురుషులు.

సీ. హేమాచలముదాక నేకచ్ఛత్రంబుగా
 భువి యేలె మీతాత¹బుద్ధవర్మ
 మీతాత కురియించెఁ మెఱసి మాధవవర్మ
 గరిమితోఁ బెజవాడఁగనకవృష్టి
 పాండ్యకేకయ చోళవరవీరబలములఁ
 దెగటార్చె మీతాతదేవవర్మ
 పిడుగుముత్తియముగార్వడినేసె మీతాత
 భీకరంబుగఁ జిక్కరభీమనృపతి

తే. చండవిక్రమ ఘనవంశరజలధిచంద్ర
 బాపు నగధీర రణరంగరభైరవాంక
 పాసఁగ నెవ్వారు నీనాటిరపూసపాటి
 రాచవిభుతమ్మ యుద్దండర! రాచమాన.
 కాకతీయప్రభువు.

సీ. పూర్వాపరాదులురపాలిమేరలై యుండ
 నేరాజు జగమెల్లరనేలఁ గలిగె
 లక్ష్మీఁపఁ దొమ్మిదిరలక్షల విలుకాండ్రు
 రేరాజు బలమందుర నెనసి యుండ్రు
 ధరణి డెబ్బదియేడుగురునాయకోత్తము
 లేరాజు సేవింతురరిచ్చగించి
 దాక్షిణాత్యుల నెల్లఁ రదఱిమి జయస్తంభ
 మేరాజు నిలిపె రామేశ్వరమున

తే. నతఁడు కాకతివీరగురదావసీశుఁ
 డమ్మహారాజు చెప్పంగరనలరె ధాత్రి

రాజశేఖరుఁ డెంతయురమణతోడ
జగము పాలించు భూలోక సచక్రవర్తి.
అనవేమనృపాలుఁడు.

క. కొంచెపు జగములలోపల
నంచితముగ నీదుకీర్తిరయనవేమనృపా!
మించె గరి ముకురంబునఁ,
బంచాక్షరి శివుఁడు, మదిఁ బ్రపంచముఁ బోలెన్.

తే. పందికొమ్మెక్కి పెనుబామురపడగలెక్కి
మేటితామేటి వీపెక్కిర మెట్టలెక్కి
విసివి వేసారి యనవేమ స విభునిజేరి
రాజివాసఃబుఁ గనఁ గాంచెరత్నగర్భ !

చ. వెలమకులంబునందు నిలురవెల్లరు కాంతలటంచుఁ బల్కున
ప్పలుకు లబద్ధమయ్యెఁ గులరపావనుఁడీఘనుఁ డప్పరాయరా
ట్కలభముకీర్తి కాంత కృతిరకాంత మహిజయ కాంతయిప్పడీ
కలియుగమంతటాదిరుగఁగఁ గనుగొంటిమిచిత్రమారయన్.

వాసిరెడ్డి వేంకటాద్రిప్రభుఁడు.

తే. వైభవోపేంద్రుఁ డైనట్టివాసిరెడ్డి
వేంకటాద్రింద్రుఁ డొక పెండ్లిరవేళయందుఁ
బిన్నదొరలకు నత్తఁగొన్నకర్పు
పుథ్విఁ గల రాచవారికిఁ బెండ్లికర్పు !

క. వెన్నెలవలెఁగర్పారపుఁ, దిన్నెలవలెనీదుకీర్తిరదిగ్దేశములం
దొన్నత్యంబున వెలసెను, విన్నావావాసిరెడ్డిరవేంకటనృపతీ.
పూసపాటి విజయరామరాజు.

ఉ. రాజు కళంకమూర్తి రతిరరాజు శరీరవిహీనుఁ డంబికా

రాజు దిగంబరుండు మృగరాజు గుహాంతరసీమవర్తి
భ్రాజిత పూసపాడ్విజయరామనృపాలుఁడె రాజుగా
రాజులు రాజులా పెనుతీరరాజులుగాని ధరాతలంబు

సాళువతిమ్మమంత్రి

చ. కరచరణాదు లందఱకుఁగల్గినయంతట నే సమర్థత
నెఱవడిఁ గాంచనేర్తురె మరసీషివరుల్ ధరలోన నెవ
క్కరణిఘటించుచుంగృతయుగంబునఁ ద్రేతనుద్వాపర
దరయఁగ సాశ్వతిమ్మసచిరవాగ్గణికిఁ సమమంత్రి క
వత్సవాయి తిమ్మజగపతిరావు.

ఉ. తేఁకువతోడి వత్సవయఁతిమ్మజగత్పతి ప్రాపు సేరితి
రాకు దరిద్రమాయఁక పరరాకుననై నగిరాకునైన నీ
పోకలు సాగవింకఁ జెడిరపోవక మాపగవారిఁ జేరువ
దీఁకొని వచ్చి తేని నినుఁగదిట్టక కొట్టక మాన నిమ్మ
మల్కిభ రాముకుతుపశాహి.

ఉ. ఏమకులాద్రులెక్కి వెసరనేడు పయోధులు దాఁటి
నేడవుదీవులం దిరిగిరయేడుగడఁ విహరించి కీర్తి
రేడుజగమ్ములఁ వెలయరనేచినమల్కిభ రామచం
యేడవ చక్రవర్తిపదురనేడవరాజు ధరాతలమ్మునన్
కృష్ణరాయలు

మ. బలభిన్నాగము చెంపఁగొట్టి గిరిజాప్రాణేశు నట్టె
గ్జలజాతేక్షణ కొప్పువట్టి శశివక్షుం బెక్కి ధట్టించి
బలరాముఁ మొలఁబట్టినీయశముభూరభాగంబునన్
నొలలనామన్మధ ! కృష్ణరాయ నరపాలా రాజక